

МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ ЗА 9 РАЗРЕД

Деветогодишњег основног
образовања

**МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ
ЗА 9 РАЗРЕД
ДЕВЕТОГОДИШЊЕГ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА**

Автори:

Славјанка Димова
Вера Ангеловска
Марина Васић-Стефановска

Рецензенти:

Валентина Велковска-Трајановска
Тони Петровски
Вулнет Таири

Техничка припрема:

Славјанка Димова

Наслов оригинала:

Музичко образование за 9 одделение деветгодишно основно образование
Славјанка Димова
Вера Ангеловска
Марина Васиќ – Стефановска
Превод са македонског језика на српски језик:
Гордана Јовић-Стојковска

Лектор:

Ана Антоновска
Стручна редакција:
Даниела Станковска

Уредник:

Гордана Јовић-Стојковска

Графичко и техничко уређивање:

Весна Депиновска, Елена Стефановска – APC СТУДИО

Штампа: Европа 92 - Кочани

Тираж:

Издавач: Министарство образовања и науке Републике Северне Македоније Ул.
„Св. Кирил и Методиј“ бр. 54, 1000 Скопље Место и година издања: Скопље,
2023. година

Одлуком Националне комисије за уџбенике за основно и средње образовање
при Министарству образовања и науке Републике Северне Македоније, де. бр.
26-326/3 од 25.05.2021 године, одобрава се употреба овог уџбеника.

Наставне теме

Извођачке активности

Певање, свирање на дечијим инструментима, музичко изражавање и стварање.

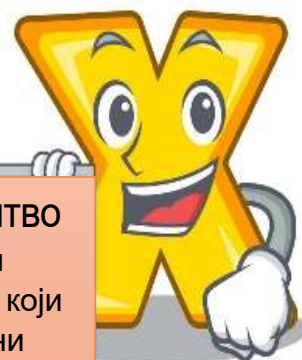
Слушање музике

Слушање музичко-сценских дела, обрада оперских и балетских дела, оперета и мјузикла. Слушање филмске музике домаћих и страних аутора. Упознавање са музичким жанровима: џез, блуз, RnB, хип-хоп, рап, рокенрол и поп.

Музичка писменост

Усвајање тонске лествице G-dur, лествице d-moll (природна, хармонска и мелодијска врста), знак снижавања (бемол), синкопа и неравномеран 9/8 такт.

Народно музичко стваралаштво

Упознавање са традицијом и обичајима свог народа и народа који живе у нашој држави (свадбени циклус, народне ношње, народна музика у модерним музичким жанровима).

„Земјо моја, личен крају мој/ Земљо моја, леп крају мој“ (по слуху)

Музика: Драган Шуплевски

Ка-ко те-бе ро-дна лич - на, не-ма зем-ја во цел_свет, ту-ка јас се

ро-див рас - там ка-ко пти-ца в'лет. Рас-ти цу-ти зем - јо ми - ла

бли-кај в'сон-чев сјај рас-ти цу-ти ши-ри кри - лја зем-јо ро-ден

крај. Хај, ро-ден кра-ју мој! Са-кан кра-ју мој!

Рас-ти цу - ти, зем - јо ми - ла, бли - кај в'сон-чев сјај.

Детството мое како в бајка
минува во радост, пој
љубов наша - радост твоја
личен крају мој.

Рефрен: Расте цути.....

Ако треба да те бранам,
земјо и ако сум млад
детството мое, игри мои
за тебе би ги дал.

Рефрен: Расте цути.....

1.Опиши лепоте твог родног краја.

„What a wonderful world“ (Тако диван свет) (по слуху)

Текст и музика
George David Weiss
Bob Thiele

Басно

I see trees of green, red ros-es too, I see them bloom for me and you, and I
think to my-self what a won-der-ful world. I see
skies of blue and clouds of white, the bright bles-sed day, the dark sac-red night, and I
think to my-self what a won-der-ful world. The
col-ors of the rain-bow so pret-ty in the sky are al-so on the fac-es of
peo-ple go-in' by, I see friends shak-in' hands, say-in' "How do you do?" They're real-ly say-in'
"I love you," I hear ba-bies cry, I watch them grow, they'll learn much more than
I'll ev-er know and I think to my-self what a won-der-ful world. Yes, I
rubato
think to my-self what a won-der-ful world.

1. Истражи о животу Луиса Армстронга

„Nënë Terezë, moj nënëz-o“
„Мајко Тереза, мори мајко“
 (по нотама)

Muzika: Musa Piperku

Tekst: Mila

Si p' llum-besh' shteg-ton në bot' ti bën mir e ndih mon her' si gon-xhe,
 6 her' si hë-në na jep gaz, ti moj në-në hej. Që nga ju-gu në ve - ri
 13 naj mbush zem rat da-shu - ri në-nëz o, moj në-nëz o nën' Te-rez' moj
 18 në - nëz o nën' Te-rez' moj në - nëz - o në-nëz - o

Nënë Terezë, moj nënëz-o

I
 Si p' llumbesh' shtegton në bot'
 ti bën mir e ndihmon
 her' si gonxhe, her' si hënë
 na jep gaz, ti moj nënë hej.

II
 Që nga jugu në veri
 naj i mbush zemrat dashuri
 nënëz-o, moj nënëz-o
 nën' Terez' nënëz-o, nën
 Terez' moj nënëz-o
 nënëz-o.

Превод на српски језик

„Мајко Терезо, мори мајко“

Као голуб што лети по свету,
 Ти чиниш добра и помажеш.
 Час нам као пупољак, час као
 месечина,
 Дајеш осмех, мајко ти.

Рефрен

Од југа до севера,
 Пуниш нам срца љубављу
 Мајчице мори мајчице
 Мајко Терезо, мори мајчице.

- 1 Певај мелодију песме по нотама и ритмички тачно.
- 2 Истражи живот Мајке Терезе.

Знаци за промену висине тона снизиллица -бемол

Да се потсетимо...

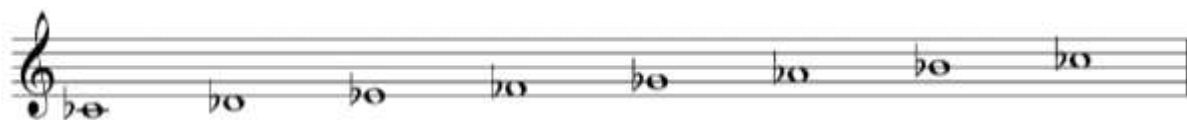
Понекад је потребно да се промени висина тона. За снижавање висине тона употребљава се снизиллица (бемол). Снижени тон звучи за пола степена ниже. Абецедном имену сниженог тона се додаје наставак **es**.

 снизиллица или бемол

наставак **ES**

C+es = **Ces**; D+es = **Des**; E+es = **Es**; F+es = **Fes**;

G+es = **Ges**; A+es = **As**; H+es = **Hes/B**

Снижени тонови могу да се врате на претходну висину, да се разреши знаком бекар или разрешиллица.

Бекар или
разрешиллица

Знаци за промену тонске висине могу да стоје испред самог тона или на почетку нотног система.

Мелодијска вежба

1. У мелодијској вежби именуј тактове у којима има знакова промена тонских висина.

„MANASTIR TÜRKÜSÜ“
„У сред Битоља“
 (по слуху)

Yavaş (Adagio)

Türkü
Yöre: Manastır

Ma nas tı rin or ta sin da
 Var bir ha vuz ca nım ha vuz

5
 Bu yur dun kız la rı hep si de ya vuz

9
 Biz ça lar oy na rız

Превод на српски језик

„У сред Битоља“

У сред Битоља је лепа фонтана
 Поред фонтане скупљене лепе цуре.
 Свирамо, певамо и удварамо се.

У сред Битоља има једна чесма, лепа чесма.
 Поред чесме лепе цуре, лепша од лепше.
 Свирамо, певамо и удварамо се.

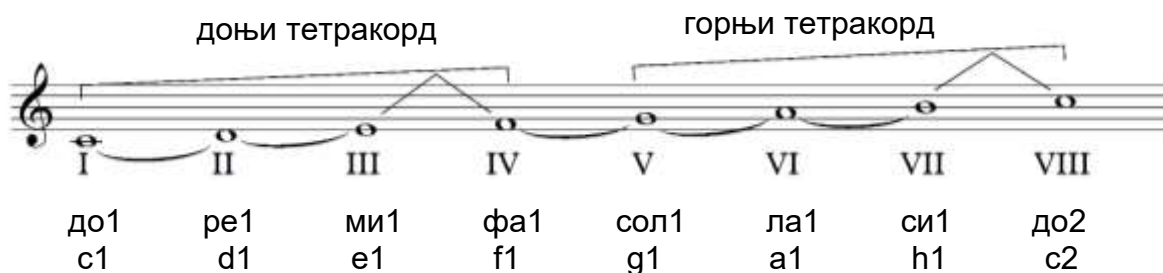

1. Одреди карактер мелодије песме.
2. Класификуј песму према садржају.

Дурске тонске лествице

Да се подсетимо...

Лествица C-dur је добила име према абецедном имену почетног тона C. Свака друга лествица има овакав распоред целих и половина степена:

Знак за цео степен

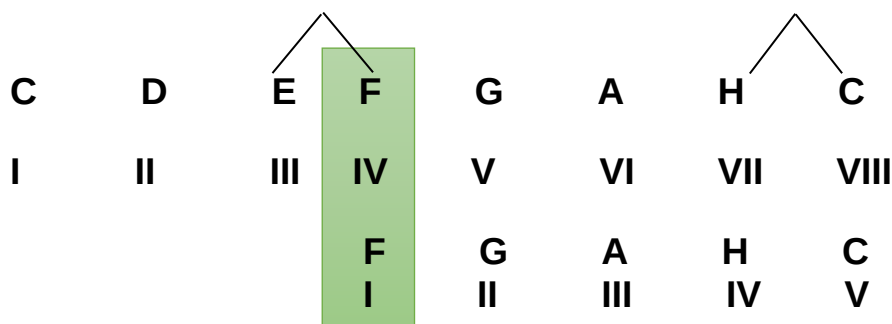

Знак за половину степена

Од тона на **V** (петом) ступњу већ откривамо лествицу **G-dur**. За правилан распоред целих и половина степена, повећавамо тон на **VII** ступњу (**F** у **FIS**). Ова лествица припада групи тонских лествица са повисилицама.

Да би се створила нова дурска лествица на **IV** (четвртном) ступњу у **C-dur**, постаје **I** (први) ступањ на новој тонској лествици.

За правилан распоред целих и половина степена (између тонова на **III – IV** и **VII – VIII** ступњу) у добијеној лествици, потребно је да се промени висина тона **IV** ступња. У овој врсти тонске лествице употребљавамо знак **бемол** (снизилица).

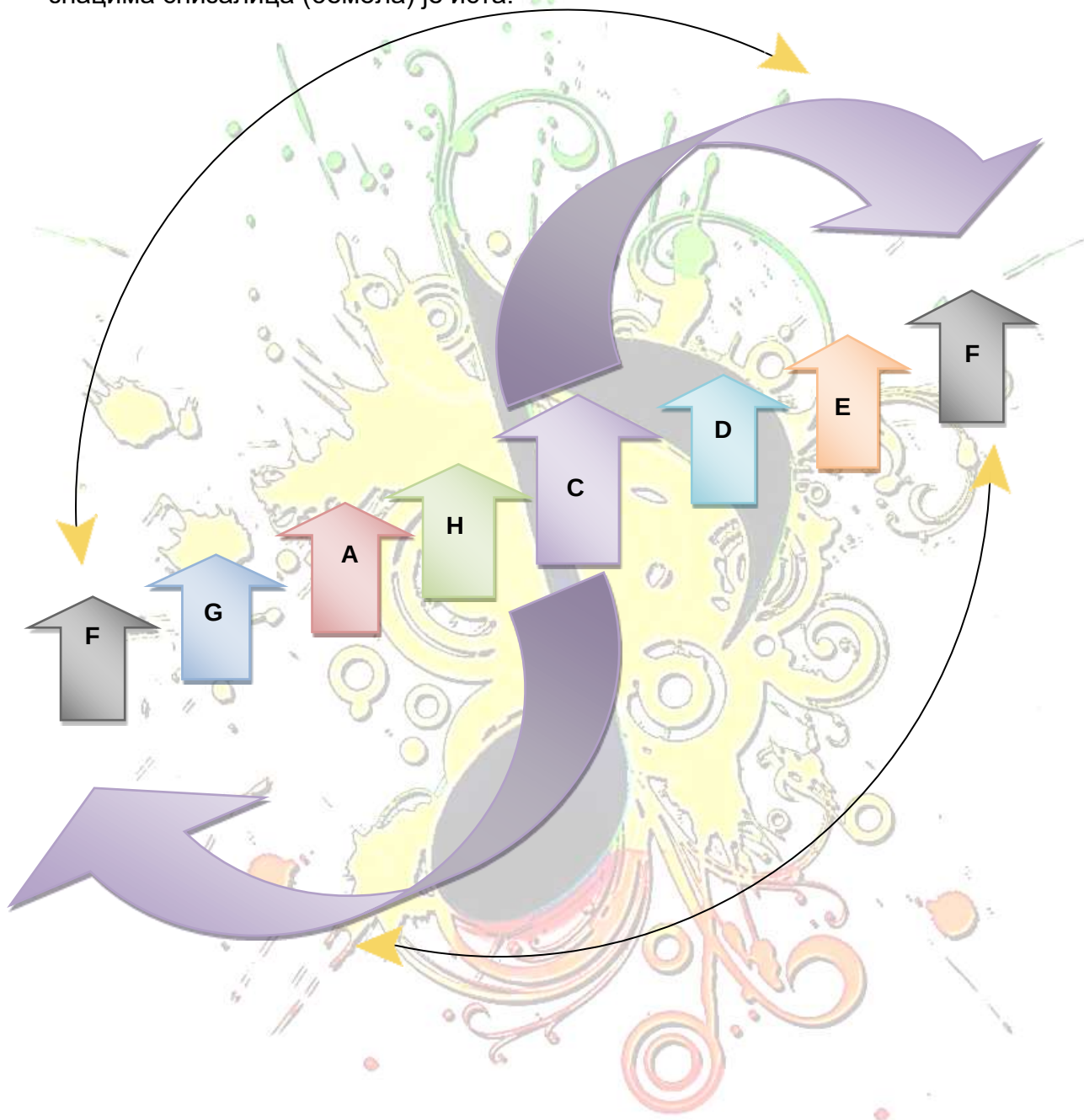
Знак **бемол** снижава тон за **пола степена**.

Снижени тонови добијају наставак **es**.

Пример: c-ces, d-des, e-es, f-fes, g-ges, a-as, h-hes (b),

Начин стварања дурске лествице са бемолом

Нову дурску лествицу стварамо од тона на четвртом ступњу C-dur лествице. Од новооткривене лествице, поступак за откривање других дурских лествица са знацима снизалица (бемола) је иста. 🌱🌱

Запамти

Дурске лествице са бемолом се откривају од тона на **IV ступњу** претходне лествице.

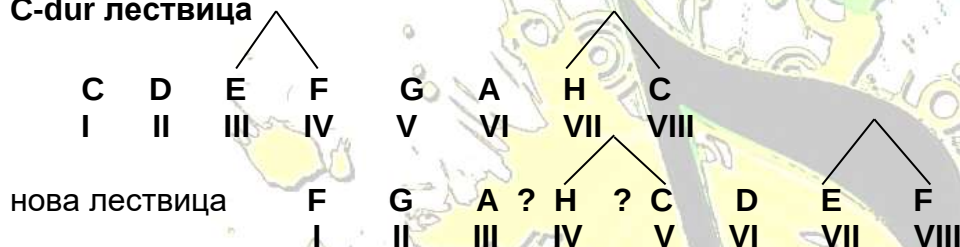

Да се подсетимо ...

F-dur лествица

Тон који се налази на **IV** ступњу **C-dur** биће почетни тон новостворене дурске лествице.

C-dur лествица

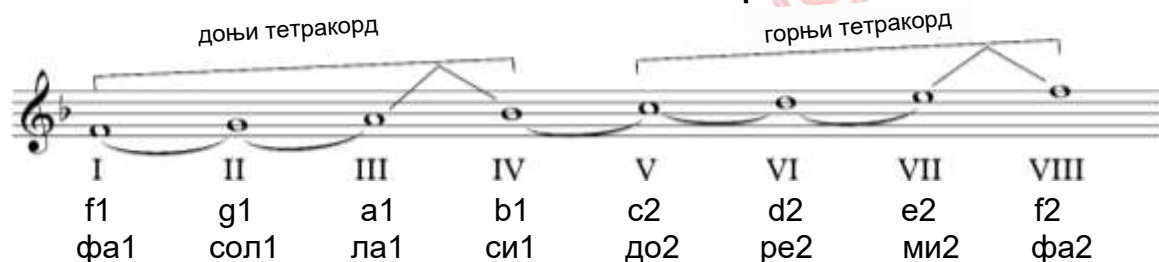
У датом примеру, распоред половина степена није правилан. Правилан распоред половина степена у дурским лествицама је између **III – IV** и **VII – VIII** ступња.

Да би се добио правилан распоред целих и половина степена, тон **h** на **IV ступњу**, се снижава за половину степена са предзнаком **бемол** у **Hes (B)**.

Будући да је тон **B (HES)**, постојан тон у **F-dur лествици**, предзнак бемол се бележи одмах иза виолинског кључа према месту тона (на трећој линији тонске лествице) и означава да је тон **H (си)** увек снижен без обзира на то у којој се октави појављује.

F-dur лествица

Тетракорд је низ од четири суседних тонова у тонској лествици. Постоје **први (доњи)** и **други (горњи)** тетракорд.

Први почиње од I – IV-ступња.
Други почиње од V – VIII-ступња.

Запамти

Лествице се именују по абecedном имену тона који се налази на **I** ступњу.

F-dur лествица има један **снижени** тон **B (HES)** на **IV ступњу**.

Певање и свирање мелодијских вежби у F-dur лествици

Мелодијска вежба бр.1

Мелодијска вежба бр.2

Мелодијска вежба бр. 3

Мелодисјка вежба бр. 4

- 1.Отпевај вежбе уз именовање тонова.
- 2.Уочи тонове између којих има растојања од пола степена.

„Хор сељака“

(по нотама)

из оперете

„Продана невеста“

Б. Сметана

Текст на српском језику

Зашто да се не радујемо,
кад нам је Господ Бог даровао здравља, даровао здравља.
Ко од нас зна да ли ће дочекати, тако срећно будућност лепу.
И сваки ожењени мушкарац, удата жена, реците збогом радости.
Жена се брине о кући, муж се крије иза кригли.
Зашто да се не радујемо,
кад нам је Господ Бог даровао здравља, даровао здравља.

Сцена из оперете „Продана невеста“

1. Именуј тонску лествицу у којој је написана мелодија „Хор сељака“.
2. Одреди тонски обим мелодија у „Хору сељака“.

„Tanca a mea, Tanca a li dade“
„Танка моја, Танка мајкина“
 (по нотама)

„Tanca a mea, Tanca a li dade“

Tanca a mea, Tanca a li dade
 ni shidzutâ laia mpade, Tancâ lea,

Tanca a mea, Tanca a li dade
 ni shidzutâ laia mpade,
 Tancâ lea.

Trei frimitâri tu stâmânâ
 ts- armase xistra tu mânâ,
 Tancâ a mea.

Trei frimitâri tu stâmânâ
 ts-armase xistra tu mânâ,
 Tancâ lea.

Trei lâri tu stâmânâ
 ts-armase maiiu tu mânâ.

Tancâ a mea,
 trei lâri tu stâmânâ
 ts-armase mailu tu mânâ,
 Tancâ lea.

Nu vrea dada s-mi-aibâ n hoarâ
 ta s-nu-lj neg di oarâ, oarâ, dado lea,

nu vrea dada s-mi-aibâ n hoarâ
 dado lea.

Nu, vream cupii di mulâri,
 vream la fratsâ sh-la surâri, dado lea,
 Nu vream cupii di mulâri,

Превод на српски језик

Танка моја, Танка мајкина
 не засела јадна доле (земљу),
 Танке бре (море).

Три месења у недељи
 остало ти сито у руци
 Танке моја.

Три месења у недељи
 остало ти сито у руци
 Танке моја.

Три прања у недељи
 остаде ти пераљка у руци
 Танке бре.

Три прања у недељи
 остаде ти пераљка у руци
 Танке бре.

Три прања у недељи
 остаде ти пераљка у руци
 Танке бре.

У селу ме мама није хтела,
 да не идем с времена на време,
 мајко бре.

Не пожелех стадо кобила,
 Ужелех се браће и сестара, мајко бре,
 Ужелех се браће и сестара.

1. Именуј тонску лествицу у којој је написана мелодија песме.

Молске тонске лествице

Да се подсетимо...

Молске лествице се граде од тона који се налази на VI (шестом) ступњу дурске лествице.

Од VI ступња G-dur лествице од тона E смо створили тонску лествицу e-moll.

G-dur лествица

G	A	H	C	D	E	Fis	G
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
					e	fis	g
					I	II	III
E-moll лествица						a	h
						c	d
						VI	VII
							VIII

Постоје три врсте молске лествице: природна, хармонска и мелодијска врста. Молске лествице препознајемо по распореду целих и полустепена, карактеристичном за врсту молских лествица.

Природна врста молских лествица:

Хармонска врста молских лествица:

Мелодијска врста молских лествица нагоре:

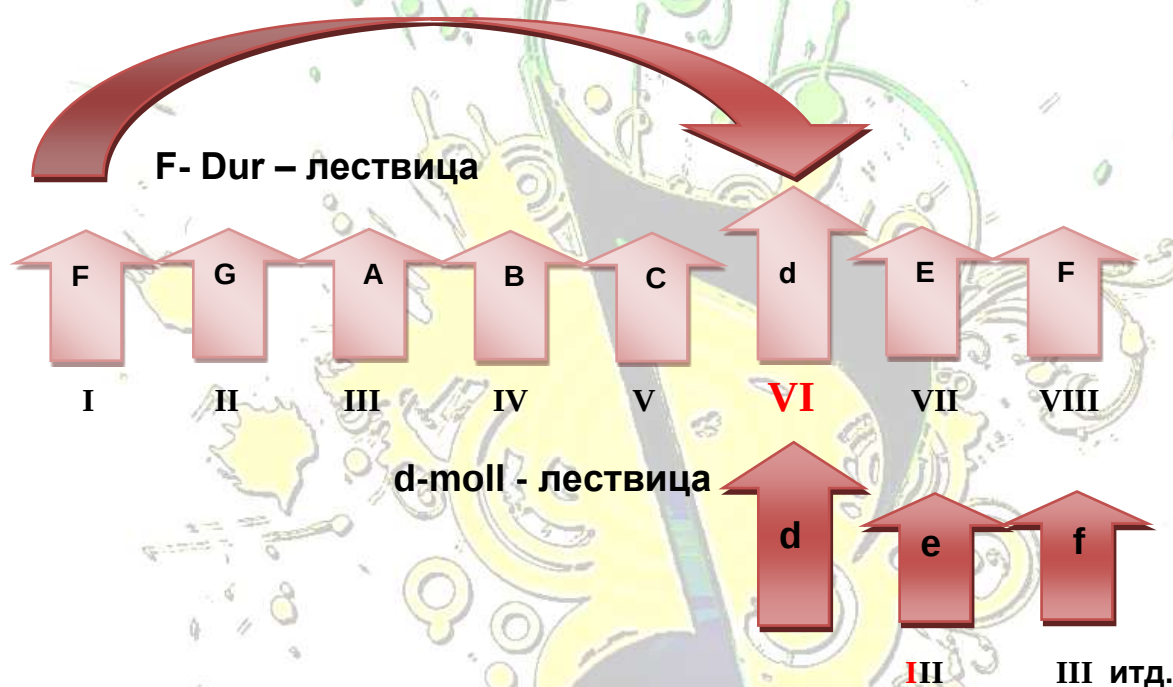
Мелодијска врста молских лествица надоле:

Када тон на VI ступњу дурске лествице постаје први тон I ступња, ствара се молска лествица. Од VI ступња на F-dur лествици, од тона D ћемо створити нову молску лествицу која ће добити име по почетном тону.

d-moll лествица, природна врста

Од VI ступња на лествици **F- Dur** од тона **d** се ствара молска тонска лествица **d-moll**.

Имена тонова у природној врсти d-moll лествице су:

d e f g a b c d

d-moll природна врста

Распоред целих и половина степена у молској лествици – природна врста, на доле је једнак као нагоре.

У **d-moll** лествици **природне врсте** има један снижени тон **b (hes)**, на VI ступњу.

1. Певај **d-moll** лествицу нагоре и на доле.
2. Напиши **d-moll** лествицу **природне врсте** у нотној свесци.

(по нотама)

Sa o Roma daje
Sa o Roma babo babo
Sa o Roma o daje
Sa o Roma babo babo
Ederlezi, Ederlezi
Sa o Roma daje

Sa o Roma babo, e bakren chinen
A me, chorro, dural beshava
Romano dive, amaro dive
Amaro dive, Ederlezi

E devado babo, amenge bakro
Sa o Roma babo, e bakren chinen
Sa o Roma babo babo
Sa o Roma o daje
Sa o Roma babo babo
Ederlezi, Ederlezi
Sa o Roma daje

Превод на српски језик

Сви роми мамо,
сви Роми тато, тато
сви роми мамо.
Сви Роми тато, тато
(наш дан) Едерлези,
сви Роми мамо.

Сви Роми тато, јагњад кољу,
а ја сиромашан на далеку седам.
Ромски дан је наш дан Едерлези.
Е тато, а јагње за нас?

Сви Роми тато, јагњад кољу,
сви Роми тато, тато,
сви Роми мамо.
Едерлези,
сви Роми мамо.

1. Именуј тонску лествицу у којој је написана мелодија песме.

d-moll лествица хармонске врсте

Да се подсетимо...

Распоред целих и половина степена на молској лествици – **хармонске врсте** је следећи:

У молској лествици хармонске врсте, **тон се повишава на VII** (седмом) ступњу, с у cis. Овом променом се добија растојање од једног и половина степена између **тонова на VI и VII** ступњу.

Имена тонова су:

d e f g a b cis d

d-moll лествица хармонске врсте

доњи тетракорд горњи тетракорд

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
d1	e1	f1	g1	a1	b1	cis2	d2
ре1	ми1	фа1	сол1	ла1	си1	до2	ре2

Мелодијска вежба

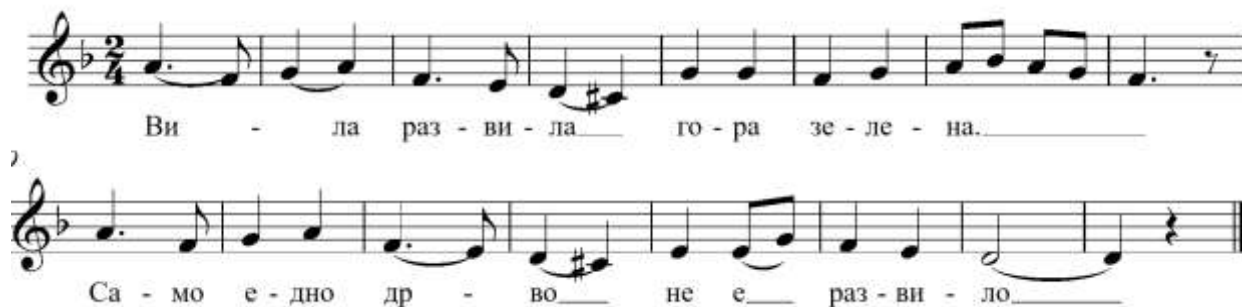
Запамти: d-moll лествица хармонске врсте има снижени тон **b** и повишени **cis**.

1. Певај d-moll лествица **хармонске врсте** надоле и нагоре.
2. Напиши d-moll лествица **хармонске врсте** у нотној свесци.

Песме у d-moll лествици природне и хармонијске врсте „Развила се гора зелена“

(по слуху)

Записао: В.М.Хаџиманов

Под дрво леѓи млад, ранет јунак
Со девет рани, рани, куршумли
Со девет рани, рани курпумли,
Децета рана со нож прободена.

„Спомен чешма/
Спомен чесма“

(по слуху)

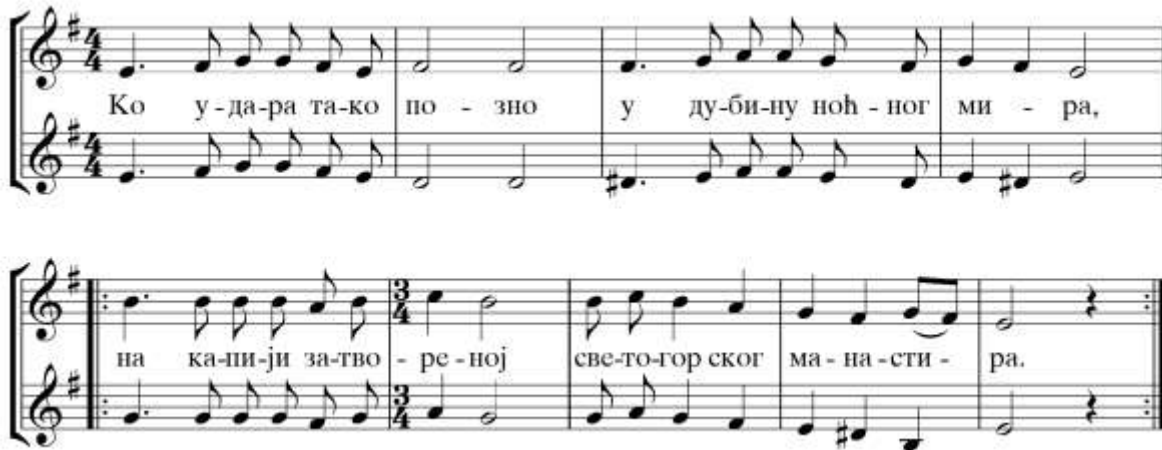
Текст: М. Симоновски
Музика: Ѓ. Смокварски

1. Одреди вид молске лествице у којој су написане песме.
2. Објасни значење празника 11. Октобра.

„Ко удара тако позно“
„Кој чука толку доцна“
 (по нотама)

Текст: Војислав Илић
 Напев аранжирао: Предраг Миодраг

„Ко удара тако позно“	Превод на македонски језик „Кој чука толку доцна“
Ко удара тако позно у дубину ноћног мира, на капији затвореној светогорског манастира. Већ је прошло тамно вече и нема се поноћ хвата, седи оци, калуђери, отворте ми тешка врата. Светлости ми душа хоће, а одмора слабе ноге, клонуло је моје тело, уморне су моје ноге. Векови су прохујали од чудесне ове ноћи, векови су прохујали и многи ће јоште проћи. Ал то дете још живи, јер његова живи слава, јер то беше Растко, син Немањин, Свети Сава.	Кој чука толку доцна во длабочината на ноќниот мир, на затворената порта на светогорскиот манастир? Веќе пројде темна вечер и глумата полноќ фаќа. Побелени отци, калуѓери, отворете ми ја тешката врата. Светлина душата ми сака, а одмор слабите нозе. Премалено е моето тело, уморни се моите нозе. Вековите се одвеани од оваа чудесна ноќ, вековите се одвеани и многу уште ќе минат. Но тоа дете уште живее, зошто живее не говата слава, зошто тоа беше Растко, синот на Немања, Свети Сава.

1. Певај мелодију песме по нотама, ритмички точно.

d-moll лествица, мелодијска врста

Да се подсетимо...

Повишени или снижени тонови се враћају на претходну висину знаком – **бекар** (разрешилица), која се пише испред ноте.

Да би се добио правилан распоред целих и половина степена на молској лествици мелодијске врсте, **повисује** се тон на **VI** и **VII** ступњу

d-moll лествица мелодијска врста

доњи тетракорд горњи тетракорд горњи тетракорд доњи тетракорд

I II III IV V VI VII VIII VIII VII VI V IV III II I

d1 e1 f1 g1 a1 h1 cis2 d2 d2 c2 b1 a1 g1 f1 e1 d1
 re1 mi1 fa1 sol1 la1 si1 do2 re2 re2 do2 si1 la1 sol1 fa1 mi1 re1

У **d-moll** лествици **мелодијске врсте** (нагоре) разрешава се тон на VI ступњу, **b** у **h**, и повишује се тон на VII ступњу, **c** у **cis**.

d-moll лествица мелодијска врста, надоле се пева као природна врста.

Правилном применом знака **бекар** повишени тонови се враћају на претходну висину.

Мелодијска вежба

Запамти:

d-moll лествица мелодијске врсте има разрешен тон b у h и повишени тон c у cis.

1. Певај **d-moll** лествица **мелодијске врсте** нагоре и надоле.
2. Напиши **d-moll** лествица **мелодијске врсте** у нотној свесци.

Мелодијске вежбе у F- dur и d-moll лествицама

Мелодијска вежба бр. 1

Мелодијска вежба бр. 2

Мелодијска вежба бр. 3

Мелодијска вежба бр. 4

1. Испевај вежбе са именовањем тонова.

2. У вежби уочи тонове међу којима има растојања од пола степена.

Такт и тактова времена (тактови делови)

Да се подсетимо...

Сваки такт садржи **снажна (наглашена)** и **слаба (ненаглашена)** тактова времена. Обележавамо их овим знацима:

Теза — (снажно или наглашено тактово време)

Арза ∪ (слабо или ненаглашено тактово време)

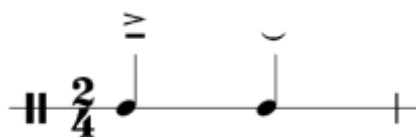
Број снажних и слабих тактових времена опредељује тактову меру која се пише на почетку такта.

Акцент који бележимо на овом знаку - > увек пада на силазна тактова времена.

У такту 2/4, прво тактово време је снажно, а друго тактово време је слабо.

У такту 3/4 прво тактово време је снажно, а друго тактово време је слабо.

Пр.1

Пр.2

У такту 4/4, прво и треће тактово време су снажни, а друго и четврто тактово време су слаби.

Пр.3

Ми смо уобичајено навикнути да **акцент** у музици слушамо на **снажном тактовом времену**.

Али су многобројни примери где **акцент** пада на слабо **тактово време**. Такви примери представљају необичну ритмичку фигуру.

Синкопа

Када луком повежемо тон на друго – слабо и треће – снажно тактово време у једну нотну дужину, акцент од снажног ће прећи у слабо тактово време. Тако настају неочекиване и интересантне ритмичке фигуре.

Пр.

Синкопа је ритмичка фигура која настаје повезивањем тона слабог, са истим тоном снажног тактовог времена, где акцент са снажног прелази у слабо тактово време.

Тоновима који повезујемо у једну дужину су са истом висином, једнаки или различити по трајању, у једном такту или у два такта.

Пример:

„Синкопа“

Запамти:

Синкопа је ритмичка фигура која настаје повезивањем слабог са снажним тактовим временом где акцент прелази са снажног на слабо тактово време.

Ритмичке и мелодијске вежбе са применом ритмичке фигуре синкопе

Ритмичка вежба бр.1

Ритмичка вежба бр.2

Мелодијска вежба бр.1

Мелодијска вежба бр.2

1. Интерпретирај ритмичке и мелодијске вежбе са правилном променом ритмичке фигуре – синкопе.

„Девојка мала ђаволаста“

(по слуху)

Народна

Не ми минавај пред двори,
Не ми минавај пред двори, пред двори.
Не ми задавај јадови,
Не ми задавај јадови, јадови.

„Заспало девојка“

(по нотама)

Народна

Подувна ветре, повеја, мила мамо
подувна ветре, повејна.
Одломи гранче, маслинче, мила мамо
та, удри моме по лице.

Моме се луто, разлуту, мила мамо
уште полуто проколна.
Зошто ми ветре подуна, мила мамо
и сладок сон ми однесе.

Неравномеран 9/8 такт

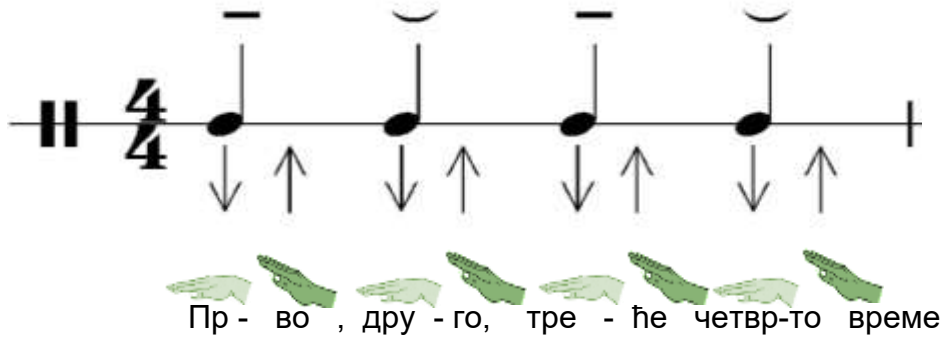
Да се подсетимо...

Такт 4/4 има четири тактова времена:

силно — слабо $\cup$ силно — слабо $\cup$

Основна тактова мера је четвртина ноте и тактира се са четири удараца.

Четвртина ноте траје један ударац – једно тактово време.

Изговори текст са правилним акцентом у 4/4 такт.

4	Многу	сакам	да те	видам,	тогаш	срећен	јас ќе	бидам.
4	Ти си	моја	среќа	радост,	сега	верна	мила	младост.

Равномеран такт 4/4 садржи четири четвртина нота.
За основну тактову меру има четвртину ноте.
Садржи четири тактова времена и тактира се са четири удараца.

Уколико изговоримо текст у неравномерном такту, добићемо други ритам.

Неравномеран 9/8 такт садржи девет осмина нота.

Као основну тактовну меру има, осмину ноте.

Три времена садрже по две осмине нота.

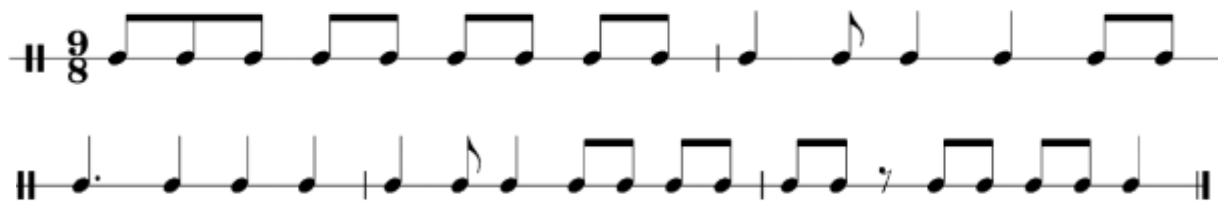
Једно време садржи три осмине нота.

Примери комбинација за 9/8 такт.

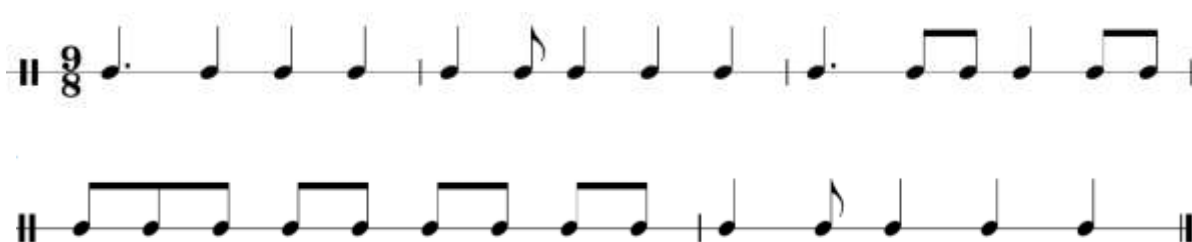

Ритмичке и мелодијске вежбе са применом 9/8 такта

Ритмичка вежба бр.1

Ритмичка вежба бр.2

Мелодијске вежбе Пример бр.1

Пример бр. 2

1. Упореди ритам мелодијских вежби бр. 1 и бр. 2 и уочи разлике.

„Што ми је мило, ем драго“ (По слуху)

народна

На Струга дуќан да имам на кепенците да седам
Оф леле леле леле либе ле срцево ми го џанам
изгоре. На кепенците да седам, струшките моми да
гледам. Оф леле леле леле либе ле срцево ми го
џанам изгоре. Струшките моми да гледам како ми
одат на вода.
Оф леле леле леле либе ле срцево ми го џанам
изгоре.

„Не си го продавај Кољо чифлигот“ (По слуху)

народна

Колку ти чинат Кољо овците,
толку ми чинат Кољо очите

Реф: По меани одиш Кољо,
рујно вино пиеш,
дома рано не си одиш, да спиеш.

1. Именуј тонску лествицу и врсту такта у датим народним песмама.

„Не стој Доне Донке“

(по слуху)

Народна

1 Не стој До-не Дон-ке, не гле-дај ме, од гле-да-ње Дон-ке фај - де - не - ма.

5 Дај ду-ни, ду-ни, ду - ни, дај ду-ни ду-ни ду - ни, дај ду-ни ду-ни ду - ни

8 фај де - не - ма. Не стој До-не Дон-ке, не стој До-не Дон-ке, не гле-дај ме

12 не. Не стој До-не До-нке, не гле-дај - ме, од гле - да-ње Дон - ке

16 фа - де - нема. Дај ду - ни ду - ни ду - ни,

18 дај ду-ни ду-ни ду - ни дај ду-ни ду-ни ду - ни фај - де - не - ма.

1. Одреди темпо и именуј динамичне нијансе у песми.
2. Одреди карактер мелодије песме и класификуј је према садржини.

„O sa gëzim „Ох, колико радости“ (по слуху)

Popullore qytetare

O sa gëzim

II

O sa e ëmbël, sa e idhët,
e vërteta dashuri
o kur të shof moj
aman buza m'dridhet
trupit m'digjet si qiri.

Refren

S'i t'ia bëj or djal,
si t'ia bëj s'e diel
zemrën ta kam fal
shpirti im je ti.

Превод на српски језик „Ох, колико радости“

Ох, колико радости ми је у срцу,
гледајући те док пролазиш.

Ох, за нас је тако било,
двоје да се не спојимо,
ох, да се не сјединимо.
рефрен

Шта да радим душо,
шта да радим не знам!
Срце сам ти поклонио,
душо, моја си ти, душо моја си ти.

Ох колико слатка, толико пак и горка,
је пуста љубав.

Ох бледим и црвеним
аман, усна ми се тресе,
срце ми се топи као свећа,
аман као свећа.

1. Одреди карактер мелодије песме.
2. Класификуј песму према садржини.

Традиција и обичаји македонског народа

Традиција је свеукупно богатство једног народа што једну земљу чини препознатљивом и представља је ван њених граница. Преко ње се чува, негује и афирмише културни идентитет народа, будући да народно стваралаштво има непроцењиву вредност као културно обележје.

Празници и празновања су део традиције сваког народа.

Ускрс је највећи хришћански празник, који обележава и слави Христово ускрсење. У дочекивању празника, православни хришћани започињу ускршњи пост, који почиње на тзв. Чисти понедељак, одмах после празника Беле покладе (Прочка).

Сваке године Ускрс пада на различите датуме. Због тога овај празник припада тзв. Покретним празницима. За датум се узима прва недеља после пуног месеца, на дану пролећне равнодневице, или одмах после ње. Код припадника православне вере, Ускрс сваке године пада у периоду од 4. априла до 8. маја. Велики четвртак, је дан када се фарбају јаја. Велики петак Распети петак, је дан када је Исус Христос био распет на крст и то је дан строгог поста.

Велика субота / Сахрана, овог дана, верници увече иду у цркви и пре поноћи, заједно са свештеником обилазе храм три пута. Тачно у поноћ, свештеник објављује Христово ускрснуће речима „Христос васкрсе, ваистина воскресе“, и започиње обичај ломљења (туцања) јаја.

Православни саборни храм

Недеља је први дан Ускрса/Христовог васкрснућа. На овај дан православни верници присуствују васкршњој литургији, а после враћања кућама прекидају васкршњи пост, ломљење и једу ускршње јаје.

Други дан Ускрса је понедељак, трећи дан Ускрса је уторак.

Туцање црвеним јајима

1. Истражуј о обичајима македонског народа и другим народима у РС Македонији и направи презентацију у Power point.
2. Дискутуј о значењу обичаја, њихових сличности и разлика.

Народне песме, део традиције

Део наше традиције су и народне песме: (обредне, породичне, љубавне, шаљиве, радне, револуционарне)
Обредне народне песме описују обреде пре великих празника: (коледарске, лазарске, васкршње, ђурђевданске и додолске).

„Ој Лијарче“

Народна обредна песма

Коледарске песме се певају на празник **Бадњак – Коледе**. Оне су повезане са коледарским обичајима. При коледарској ватри, а потом и у кућама, деца певају коледарске песме којима исказују жеље за срећу, здравље и бољитак и најављују долазак великог празника Божића, песмом: „Данас је Коледе, сутра је Божић...“ Њих дарују колачима, јабукама, кестенима, орасима, новцем и друго.

Бадњикова грана

После обележавања Старе Нове године, верници празнују празник **Св. Василиј – Василица**. За овај празник, поред других обичаја, певају се лирске обредне народне песме, познате као василичарске народне песме. Ове песме немају развијену мелодију, говоре се уз наглашено ритмичко понављање и са карактеристичним узвицима на крају песме. Најпознатија песма која се односи на празник Василицу: „Сива, сива Василица, где си посивела?“... Постоје песме које се певају за оне који носе име свеца Василија, за берићет у кући, или песме којима се моли берићет од Бога. Вевчански карневал је обичај под маскама, он се назива „Свети Васиљ“. Празнује се 13. и 14. јануара, сваке године.

На празник **Беле покладе (Прочка)** млађи одлазе код старијих да траже опроштај. По народном обичају „амка“ се јаје, облаче се народне ношње, певају се песме, игра се коло на тргу или усред села.

Обичај на Белим покладама

1. Презентирај песму са обредном садржином и препричај један обичај повезан са неким празником.

Традиција и обичаји код других народа у нашој држави

Традиција и обичаји код муслиманског народа

Рамазан је исламски празник који траје у току деветог месеца исламског календара. Верује се да је у току тог месеца света књига – Куран био откривен анђелу Џибрилу, који га је потом пренео пророку Мухамеду. Рамазан је време поста, молитве, солидарности и милосрђа.

Обичај: Пост

Један од најбитнијих догађаја током овог месеца је постење, савма (savma). Сваког дана током месеца Рамазана, муслимани широм света устају пре изласка сунца да једу Суфур (syfyr), оброк пре зоре, и да обаве фаџар (fajr) молитву. Могу да продуже да једу и пију пре изласка сунца и продужавају да посте до заласка сунца (Ифтар).

Молитва у џамији

На Рамазан Бајрам, у свим џамијама, рано изјутра се одржава Бајрам Намаз, молитва којом се тражи здравље, мир, благостање. По завршетку молитве верници иду кући, где их чека породична трпеза за заједнички доручак и честитање светог празника Рамазан Бајрама.

У току дана се иде у госте код ближних рођака, суседа, пријатеља, са којима се размењују честитке. На бајрамској трпези осим омиљеног јела, традиционални десерт, без којег не пролази дан, је баклава.

Посвећује се пажња и најсиромашнијима и болеснима, којима се деле поклони, чиме се на делу показује солидарност која симболише празник.

Ношња

Баклава

Игра

1. Истражуј и презентирај песме са обичаја или са обредним садржајем, из традиције других народа у нашој држави.
2. Преко цртежа представи сегмент традиције и обичаја других народа.

Традиција и обичаји код ромског народа

Ђурђевдан је највећи хришћански празник из пролећног циклуса који увек пада 23. априла по старом календару, односно 6. маја по новом календару. Овај празник не празнују само хришћани, већ и сво становништво уопште. Има велику традицију у словенским земљама, међу којима и у Р С Македонији, што значи да је његова основа празновање природе, буђења вегетације и живота уопште. Велико значење празнику Ђурђевдан и његовом празновању одају Роми.

Плетење венца

Плетење венца од такозваног „ђурђевданског цвећа“.

Ноћ уочи Ђурђевдана, кидају се зелене гране и њима се ките врата и прозори. Улазна капија се кити венцем исплетеним од „ђурђевданског цвећа“ са веровањем да ће година бити берићетна.

Умивање водом у којој је потопљено биље

Изјутра се водом умивају: деца, да би била здрава као дрен; девојке – момци да би се отимали за њих; стари – да би били здрави; домаћин – да би му кућа била добро чувана и слично. Свако према својим потребама и жељама.

Најважнији обичај је купање у реци пре изласка сунца. У њој се бацају венци од цвећа или се просипа млеко.

Као велики празник Ђурђевдан се повезује са Ускрсом, па се и у народној песми пева о њиховој повезаности, о разељењивању вегетације и о враћању живота после пасивног зимског периода. Неке песме се односе на брање биљака и на обредно крмљење стоке: „Хајде на биље, бела Биљано, биљке да береш, стадо да крмиш“... Песме у којима је опеан обичај љуљања (нишања) на дрвету, су препуне емоција и осећања младих. „Од гране до гране, ај Ђурђе ле“...

Песна

Ѓурђе ле, Ѓурђе млад Ѓурђе,
ај кој ти рече да дојдеш?
Мене ми рече Велигден
Ѓурђе ле, Ѓурђе млад Ѓурђе,
брго по мене да дојдеш,
по тебе шума и трева,
по трева идат кејаи,
по кејаи идат овчар

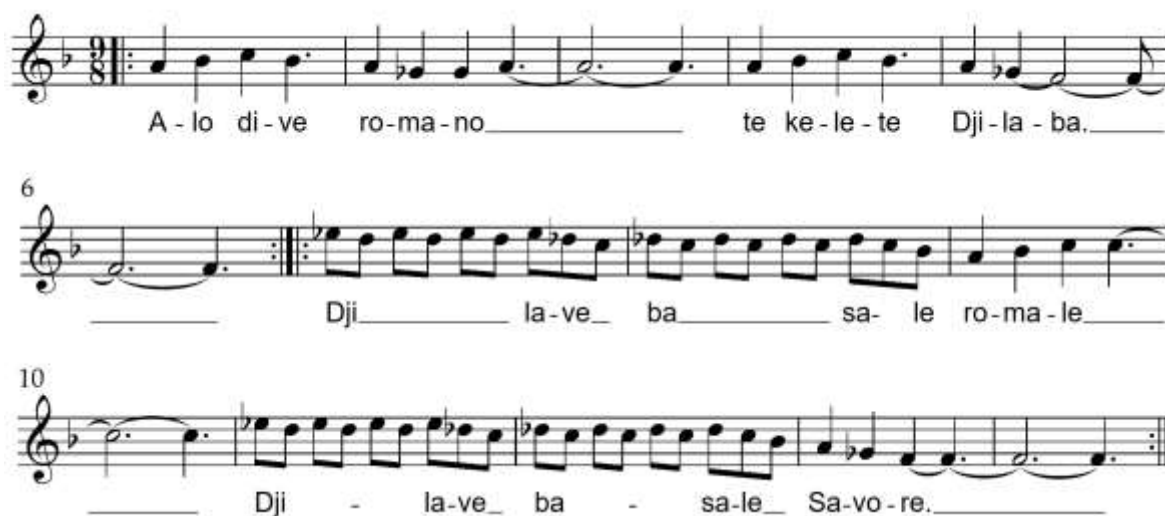

Ѓурђовденска поворка
народна пес

„Ѓурђовден“

„Alo Dive romano“
„Дошао је ромски дан“
 (По слуху)

„Alo Dive romano“

Alo dive romano
 Te kela te djllaba
 Alo dive romano
 Te basal ate cela

Refren:

Djllave basale romale
 Djllave basale savore
 Alo divo bahtalo
 Bahtalo gudioro
 O savore celena
 O romaba salena.

Превод на српски језик

„Дошао је ромски дан“

Дошао је ромски дан,
 да играмо, да певамо.
 Дошао је ромски дан,
 да свирамо, да играмо.

Рефрен

Певајте и свирајте Роми,
 певајте и свирајте сви.
 Дошао је срећан дан,
 срећан и благ.
 Деца играју, а Роми свирају.

1. Уочи предзнак бемол (снизиглицу), у нотном тексту песме.

„Cântic ti protlu avtumul“
„Песма о првом аутомобилу“
 (по слуху)

Превод на српски језик

„Песма о првом аутомобилу“

(Крушево)

Ајде ----- да испевамо једну песму
 Лепу

----- Песму лепу

За ----- Васибеки

1. Одреди вид такта у којем је написана мелодија песме.

Свадбени циклус Традиција и обичаји

Да се потсетимо...

Македонска свадбена церемонија не може да се замисли без свадбених сведока, кума и старог свата. У прошлости се овај обичај изводио на јесен, када су се правиле свадбе. Чим се чује звук зурле и добоша, кум изводи „Кумово коло“, а стари сват „Сватовско коло“, свекрва „Свекрвиноо коло“, зет „Зетово коло“ и млада „Невестинско коло“.

Свадбени обичаји:

Замесивање погаче - за срећу младих, дан пре свадбе.

Кићење куће младенаца - у четвртак пре свадбе.

Кићење сватова - две девојчице ките китицама, мушкарце на левој, а жене на десној страни.

Гурање врата - на младиним вратима стоје мушки чланови фамилије који не дозвољавају младожењи да уђе док не плати.

Гледање кроз прстен - млада треба да види младожењу кроз веренички прстен, изговарајући три пута Кроз прстен те гледам, у срце да ти уђем!

Девер доноси младине ципеле - које су један број веће, па да би биле тачне младој, треба да их попуни новцем.

Поклон младој

Свадба

Галичка свадба

Петровданска Галичка свадба је богата са много оригиналних обичаја и ритуала. Одјек зурли и добоша се чује на далеко „од Галичника до Реке“. Галичка свадба је са својим опстајањем допринела да се негују јединствени свадбени обичаји и ритуали становништва овог краја, да се сачувају изворне песме, кола и надалеко позната галичка ношња израђена са филигранским украсима.

Због њене вредности Галичка свадба је ушла у ризницу **духовних вредности човечанства која су под заштитом УНЕСКО-а**.

Традиционално, свадба се одржава на Петровдан. Свadbена церемонија траје пет дана, а сваки дан свадбе има посебне обреде што се изводе по утврђеном редоследу.

Галичка ношња

Позивање мртвих рођака, позивање кума, бријање зета, одлазак по младу, свадбена церемонија - венчање, вођење младе испред „Упије“ - (младин отац и кум предводе пратњу. Младасе води на чесму да би напунила посуде са водом. Потом млада започиње невестинско коло).

Барјактар на коњу

Млада исказује добродошлицу проводацијама - проводације седе на софри испред куће са младожењиним најближим рођацима, док јој младожењина мајка даје поклоне, а млада јој љуби руку.

Изношење (стројење) младе - млада се пење на коња, а колону сватова предводи носач заставе.

Дочекивање младе: Свadbени банкет - после свadbене церемоније испред платоа на „Упији“ се изводи свadbени банкет.

Испраћање свирача - после завршетка свadbених обичаја најближи рођаци се поздрављају са свирачима.

Младожења на гочу

Извођење младе

Свadbени обичај

1. Истражуј кола и игре са садржајем свadbеног циклуса.

Исламска свадбена традиција

Свадбени обичаји код народа са исламском религијом у нашој држави су засновани на: аутентичним коловодним песмама, играма, мелодијама и ношњама. Богато духовно и материјално наслеђе потиче из више предела: Горе, Доње Реке, Струшког Дримкола, Меглена и Скопског региона. Народне ношње су аутентичне и носе обележје региона где живе народи исламске религије.

Свадбен обичај

Обреди:

Виђење (Виђаленки) – су део свадбеног обичаја и обреда из предела Доње Реке.

Барјактари – обредне мушке поворке из Скопског региона.

Шминкање младе – овај обичај показује цртање – шминкање младе пре њене свадбе.

Традиционално муслиманско венчање започиње од прошења младе до венчања.

Прошење младе – је чин прошења, млада не сме да присуствује. Послужено слатко или горка кафа говоре да ли ће младу дати или не.

Претходница – то је обичај жена које долазе у кућу младе да би виделе њено понашање.

Венчање и мираз – благословом оце да не постоје никакве препреке, може да се договори венчање и да се закључи брак. Момак мора да да договорени мираз за младу, један вид гаранције за њену будућност.

Албанска свадбена традиција

Свадба по албанској народној традицији представља радостан и свечани тренутак, али и истовремено и почетак заједничког живота двоје младих.

Започиње у четвртак, када се млада опрашта од блиских у породици.

У петак млада устаје рано ујутро и облачи народну ношњу. У току дана долазе њени рођаци, а могу и гости са младожењине стране

Невеста

У суботу, у току дана долазе представници младожењине фамилије који младом носе поклоне. Увече се прави девојачко вече названо „**кана гече**“ (кана гесе), када се ставља кана на руке младе. Она оставља трагове својих руку на зиду или вратима, као сећање на њено девојачко време.

Другарице певају изворне народне песме, а млада облачи све хаљине припремљене за свадбу, а глава јој је прекривена црвеном марамом.

Обичаји код младожење: три дана пре свадбе, код момка долазе гости, певају се песме, а младе невесте послужују госте слаткишима. Исто тако припремају собу за младу.

Свадба: недеља је дан за свадбу, тада се иде по младу. Долазак сватова предводи најстарији члан из породице младожење. Иза њега су барјактар и остали сватови. Барјактар предаје заставу неком од рођака младине породице. Обичај је да младожења не иде по младу, већ да остане у свом дому и да је дочека.

Свадбени обичај

Када млада стигне у кући младожење, на вратима јој се даје шећер, растлук или мед, као симбол слатког и лепог живота. Младин вео открива мушко дете са веровањем да ће прво дете бити мушко.

После веселја, у понедељак, млада устаје рано, поново облачи венчаницу и госте служи кафом. Прави погачу и шербет, служи свекрву и свекра комадом погаче са шербетом, за слатак заједнички живот.

Турска свадбена традиција

Турска свадбена традиција је другачија од традиције осталих народа. То је због утицаја источне културе и религије.

Обичаји:

Бирање младе – обично то раде младожењини родитељи.

Обећавање – размена прстена.

Свадбени обичај

Веридбена бошча – млада добија бошча с мушке стране, а младожења са женске стране.

Припреме на дан пре свадбе – купање у амам и ноћ наношења кане (девојачко вече.)

Вођење младе – млада пази да је младожења не види први, будући да то по веровању носи несрећу.

Ови обичаји указују на специфичност турске културе и традиционалног погледа и поштовања старих вредности.

Бошњачка свадбена традиција

Младенци

Код Бошњака свадба је најсвечанији чин и истовремено формирање брачне заједнице сагласно обичајима и традицији. У прошлости су свадбе трајале од три до седам дана, придружене традиционалним песмама и народним инструментима.

Мушка свадбена одећа је једноставна. Опанци, шарене вунене чарапе, панталоне (чакшире), кошуља без крагне, шарени појас од вуне, јелек (џамадан), капа или фес. Млада је обучена у народној ношњи за младе, која је најлепша и најукрашенија.

Обичаји: припрема младе, долазак сватова са барјактаром на челу, извођење младе, дочек младе у кући младожење са музиком и игром. Претежно се певају народне песме из богате фолклорне традиције.

Влашка свадбена традиција

Традиционална влашка свадба је трајала више дана, у кућама младожење и младе.

Обичаји:

Веридба – на којој су били позвани најближи рођаци двеју породица.

Позивница за свадбу – иде се од куће до куће са флашом ракије.

Влашка ношња

Сејање брашна – овај обичај је био прослеђен песмом:

Пр. Засејте брашно, брашно за свадбу...

Да замесимо погачу, кума да позовемо, кума да позовемо, кума и девера!

Бријање младожење – и за тај обичај се певала посебна песма:

Пр. Добро нам дошао бербере, море, да нам обријаш младожењу.

Хајде обријај га лепо, за пред кумом, за пред девером!

Шивење барјака – овај обичај је карактеристичан за Влахе.

Постоји веровање да барјак не сме да се врати у исту породицу, будући да је то знак лоше среће.

Свадбена застава

Одлазак по младу – на овом догађају се певају старе влашке песме.

Дочек младожење – добродошлица за зета и сватове.

Вођење младе – са песмама:

Пр. Си имам татко, не ме дава, си имам и мајка, не ме дава,
си имам и браќа, и тие не ме даваат!

Ајде назад, назад, дедото зетот да го види, ќе му се допадне или не....

Српска свадбена традиција

Свадбени обичаји у Р Србији се разликују од места до места, али су неки од њих општо прихваћени.

Најзаступљенији обичаји у српској традицији су:

Позивање сватова буклијом (флаша ракије окићена цвећем и јабуком). Младожењин отац на свадбу позива госте који наздрављају ракијом и у јабуци стављају металне новчиће.

Младенци у народној ношњи

Пуцање у јабуку: јабука се поставља на дрвени штап високо на капији, она симболише препреку која треба да се савлада да би се узела млада.

Куповање младе: млада се откупљује од њеног брата.

Китке за сватове

Кићење сватова: Овај обичај потиче још од старих времена када су сватове китили гранчицама рузмарина, као симболом верности и среће у браку.

Ко ће бити главан: када се склопи брак, онај ко први нагази другог супружника биће главни у породици.

Бидермајер: млада баца бидермајер преко главе ка неударим девојкама. Веровало се да ће она која ухвати цвеће бити наредна за удају.

Бацање бидермајера

Слатка традиција: торта је младенцима симбол за слadak и срећан живот.

Бацање сита: Када млада дође у кућу младожење, свекрва јој даје сито са житом.

Млада га разбацује по кући, а сито баца на кров куће.

Сечење торте

Подизање детета („наконче-подавче“): младој се даје најмање дете из младожењине фамилије, она га подиже изнад главе и окреће га три пута. Ово симболизира плодност у породици.

Преношење преко прага: веровало се да млада не треба да преглази кућни праг јер су тамо живели преци породице.

Подизање детета

1. Давање упутства за самостално истраживање свадбеног циклуса.

„Што се боре мисли моје“ „За што се борат мислите мои“

(по слуху)

Музика: Корнелије Станковић

Што се бо - ре ми сли мо - је,
не - ку - ство ми љу - з тат ве - ли.
Беж' - те са да ви о - бо је,
нек ми ср - це го - во - ри.

„Што се боре мисли моје“

Први поглед ока твога,
Сјаном срцу подобан,
Пленио је срце моје,
Учинио робом га.

Да те љубим, о, једина,
Целом свету казаћу,
Сам од себе, ах премила,
Тајну ову сакрит ћу.

Превод на македонски језик

„За што се борат мислите мои“

За што се борат мислите мои,
искуството ми вели да молчам.
Тргнете се сега вие двете, нека
срцето ми зборува.

Првиот поглед на окото твое, на
сјајното срце му годи.
Го плени срцето мое и го направи роб

Дека те сакам, о, единствена, на
целиот свет ќе му кажам.
Сам од себе, ах, најмила,
оваа тајна ќе ја скријам.

1. Одреди карактер мелодије песме.
2. Класификуј песму према садржају.

„Sumrak“ „Квечерина“ (по слуху)

Moderato ♩ = 90

1. Kad su - mrak pa - dne bla - gi svud i dan se bli - ži kra - ju
tad na gra - du ja sva - ki trud

5. 2. mir - ni ča - si da - ju. Ko - gla - vu mo - že sklo - nit tad u
taj ne zna šta je tu - ga jad i

9. 1. do - mu to - plom svo - me, 2. zlo - na sve - tu to me.

„Sumrak“

Na počinak će sunce poć,
A djeca svojoj kući,
Jer blizu tad je tamna noć
U kući pale luči.

O blaga večer sumrak drag,
Ti smiri naše djelo.
I danje brige svaki trag,
Nek skrije noćno velo.

Превод на македонски „Квечерина“

Кога квечерина сегде ќе падне и на
денот му се ближи крај, тогаш награда
за секој труд се часови мирен одмор.

Кој може главата да ја засолни во
топлиот свој дом, тој не знае што е
тага, јад и зло на светот тој.

На одмор сонцето ќе оди, а децата во
домот свој, бидејќи се ближи темна ноќ,
и во куќите се палат светла.

О, вечер, блага и квечерино мила, ти ја
смири нашата работа.
И секој траг на дневните грижи, нека го
сокрие ноќниот превез.

1. Одреди карактер мелодије песме.
2. Класификуј песму према садржају.

Народне ношње

Народне ношње у Р.С. Македонији имају вишевековну традицију. Оне су део материјалне културе македонског народа и представљају значајну грану народног уметничког стваралаштва. Стварани су као колективна тековина целог македонског народа.

У дуготрајном процесу њиховог обликовања је учествовао целокупни македонски народ као стваралац и креатор народних ношњи. Основна одлика македонске народне ношње је њихова очуваност мноштва аутентичних елемената, као што су крој и облик, тако и начин њиховог украшавања. Сачињавају их одећа од платна и вунених клашњи део одеће), украсни вез, апликације или уткати орнаменти – вунени украси, ресе, срма, гајтани, ширити, накит од метала, перли и природних материјала, опанци од коже, ципеле и друго.

Примери македонске ношње:

1 Женске македонске народне ношње са Скопске Црне Горе, Блатије, у близини Скопља.

2, 3 Женске македонске народне ношње из Куманова и Тетова.

4 Мушка и женска народна ношња са Галичника.

5,6 Женске македонске народне ношње из Мариовског краја и Смилева.

7 Мушка и женска народна ношња из Кочана.

8,9 Женске македонске народне ношње из Крушева и Прилепа.

Елементи народних ношњи

1. Дискутирај о специфичностима народних ношњи.
2. Истражуј о народним ношњама твог краја и о ношњама народа који живе у нашој држави.

„На срце ми лежи мила мамо“

(по нотама)

народна

Не ми било змија мила мамо,
не ми било змија.
Ај не ми било змија мила
мамо, тук е кара Севда.

Севдините очи мила мамо,
Севдините очи,
Ај Севдините очи мила мамо,
црни черешови.

Севдините веѓи мила мамо,
Севдините веѓи,
ај Севдините веѓи мила мамо,
морски пијавици.

Севдината снага мила мамо,
Севдината снага,
ај Севдината снага мила мамо,
тенка ем висока.

1. Певај песму по нотама и тактирај точно у 9/8 такту.

Народна музика у модерним музичким жанровима

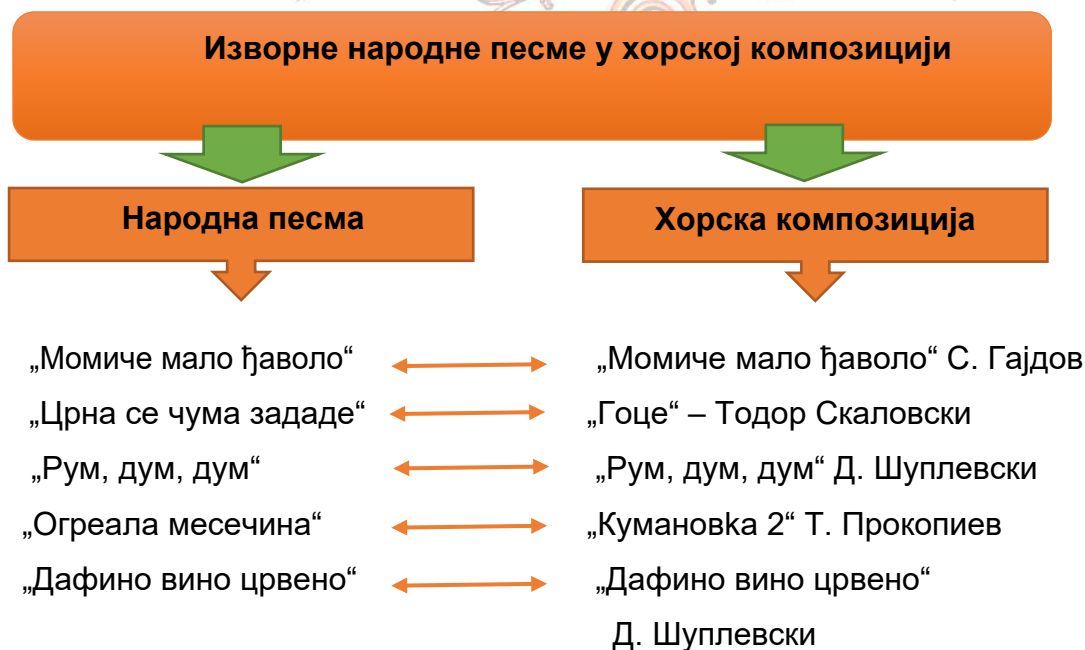
Народна музика представља инспирацију за стварање значајних музичких дела, како у класичној музици, тако и у забавној музици. Усхићени богатој „ризници“ македонског народног, музичког стваралаштва, македонски композитори старије, па и новије генерације, одлучили су да народна музика, посебно изворне народне песме буду важан „темељ“ у стварању одређених музичких садржаја: инструменталних, вокалних или вокално-инструменталних.

Многе изворне народне песме су добиле различит карактер у хорским композицијама или у поп варијанти. Врло често препознајемо елементе народних кола и „кавалских егзија“ у популарној музици, или у инструменталним композицијама. Присуство фолклорних елемената срећемо и у класичној музици или обрађене у џез варијанти.

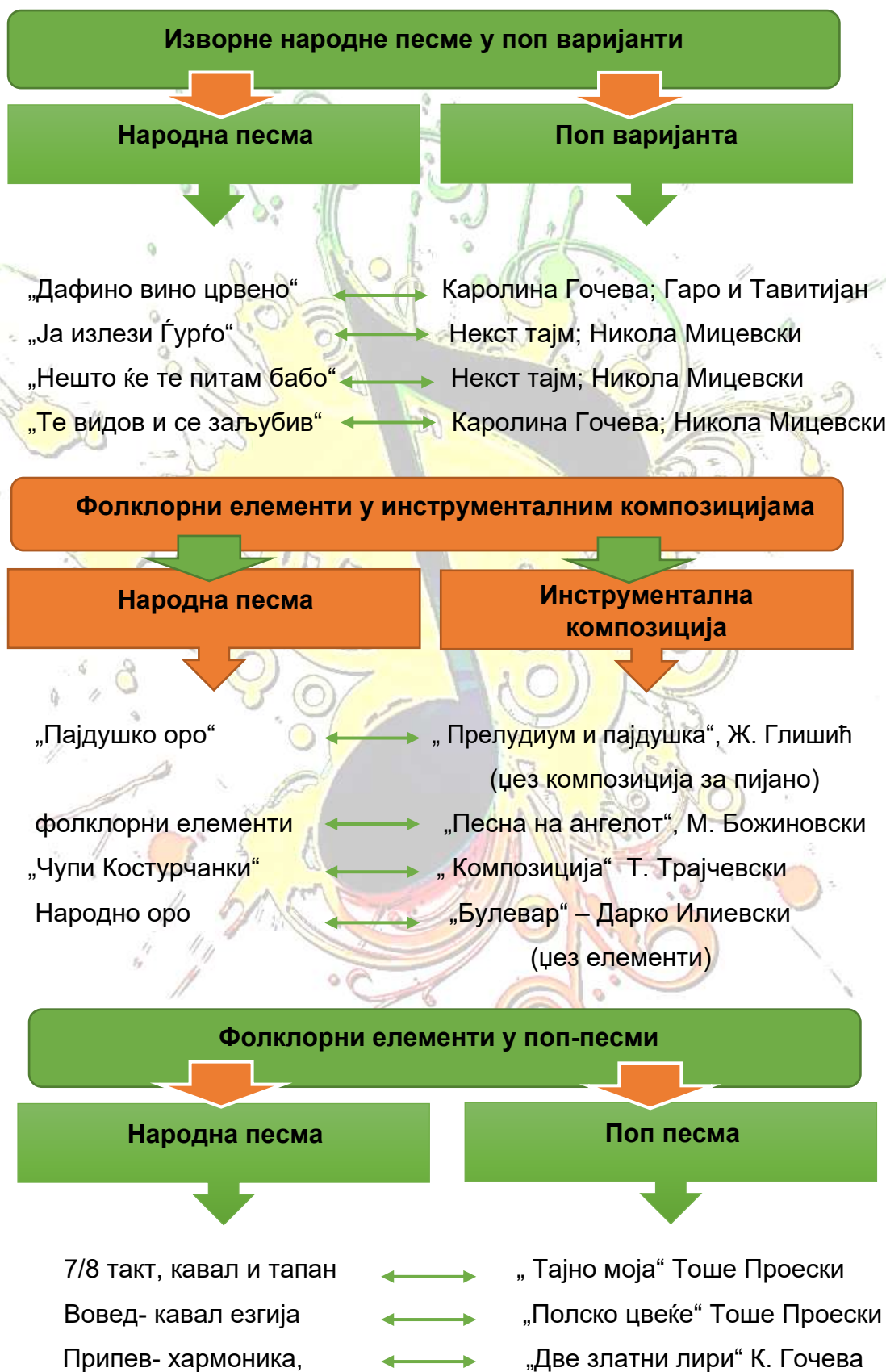
Препорука за слушање:

1. Од наведених примера за слушање музике, препознајте народни елемент.
2. Направите поређење оригиналног дела са делом у којем је употребљен оригинал и дискутујте.

1. Истражи и направи листу композиција у којима су коришћени фолклорни мотиви, према датом примеру.

фолклорни мотив	композиција (народна, забавна, џез, класична)

1. Слушај од наведених примера по свом избору.

Филмска музика

Филм је уметност чији развитак почиње крајем 19. века. Назива се још и седма уметност. Филмска технологија користи слике у покрету да би се испричала нека прича.

Огист и Луј Лимиер

Историјат филма почиње у касним 1880-тим, проналаском прве филмске камере. На почетку су филмове излагали као новину на карневалима, да би прерасли у један од најважнијих алата комуникације и забаве у медијима 20. и 21. века. Већина филмова који су снимљени пре 1930. године су без звука.

Браћа **Огист и Луј Лимиер** су најзаслужнији за унапређење фотографске индустрије.

Они су одржали прву јавну пројекцију.

У историји филма и филмске музике постоје две епохе: епоха **немог филма** и епоха **звучног филма**.

Неми филмови

До 1920. године, није постојала могућност синхронизације визуелних и аудио записа на филмској траци.

Овај период је познат као „ера немог филма“, која завршава 1927. године. Најзначајнији тренутак за стварање филмске музике

је потреба да се покрије шум рада пројектора. Из тих разлога је уведена импровизирана музика од стране вештих пијаниста. То није била музика компонована за одређени филм, већ прилагођени музички инсерти, различити по карактеру и адаптирани за филмске сцене.

Чарли Чаплин

Звучни филмови

Напретком кинематографске технике снимљен је и први звучни филм, насловљен „Џез певач“.

Кинематографско искуство је дефинитивно боље, када је прослеђено добром музиком. Визуелни део филма, поткрепљен добром музиком ствара посебне емоције и буди фантазију и осећања код гледалаца.

Најбоље филмове памтимо по њиховом садржају, али понекад музика из филма остаје запамћена као боља од самог филма.

Цртани филмови

Цртани или **анимирани филмови** као основу имају ликовну уметност и илустрације прослеђене музиком.

Сви цртани филмови, без разлике на анимацију и структуру приче имају следеће елементе: љубав, пријатељство, поштење, правду и вечиту борбу добра против зла.

Волт Дизни

Први цртани филм је „Мини Маус“, Волта Дизнија, снимљен 1928. године.

После њега следе: „Снежана и седам патуљака“, „Пинокио“, „Пепељуга“, „Петар Пан“, „Сто и један далматинац“, „Мала сирена“, „Лепотица и звер“, „Аладин“, „Краљ лав“ и др.

Цртани филмови се производе и као серијали. Најпознатији од њих су: Дигимон, Покемон, Драгонбол... као и много цртаних који се базирају на стрипове: Супермен, Бетмен, Спајдермен и др.

Класична музика у цртаним филмовима

„Том и Џери“ **Скот Бредли**, „Мики Маус“ **Џоакино Росини**, „Три прасета“ **Ј. Брамс**, **Ф. Лист** **Ј. Штраус**, **П. И. Чајковски**, **Л. В. Бетовен**, „Маша и медо“, **Василиј Богатирјов**, „Пинк Пантер“ **Хенри Мансини** (Enrico Nicola Mancini) и др.

Познате песме из цртаних филмове

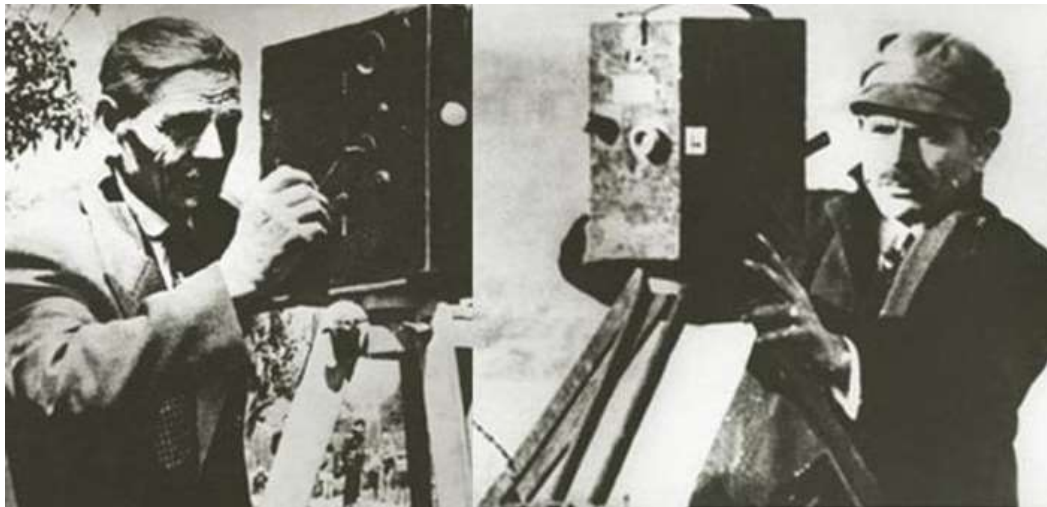
Снежана и седам патуљака „Heigh Ho“, „Whistle while you work“ и „Some day my prince will come“, **Пинокио** „When you wish upon a star“, „Give a little whistle“ и „Hi-Diddle-Dee-Dee“, **Пепељуга** „The Work Song“ и „Bibbidi-Bobbidi-Boo“, **Петар Пан** „A Pirate’s Life“, „Following the Leader“ и „You can fly“, **Сто и један далматинац** „Cruella De Vil“, **Мала сирена** „Under the Sea“ и „Kiss the Girl“, **Лепотица и звер** „Be our guest“, „Something there“ и „Beauty and the Beast“, **Аладин** „A friend like me“, „Prince Ali“ и „A whole new world“.

Филмска музика у домаћим филмовима

Македонска играна филмска продукција је званично започела реализацијом филма „Фросина“, снимљеног 1952. године у режији Војислава Нановића. Музику за филм је написао Трајко Прокопиев, истакнути македонски композитор који је дао велики допринос развоју музичке културе у Р С Македонији.

Од тада, па до данас, снимљено је око 50 дугометражних играних филмова.

Најзначајнија појава за македонску кинематографију је анимирани филм у седамдесетим годинама. Македонски анимирани филм има за циљ, да на креативни и естетски начин изрази дух свог времена, развијајући се паралелно са играном филмском продукцијом.

Браћа Манаки- први македонски сниматељи

Постери за филмове

Новија филмска остварења: „Ефект среће“, „Година мајмуна“, „Друга шанса“, „Неонска срца“, „Господ постоји, њено име је Петрунија“, „Медена земља“, „Види ти њу“ и други.

„Треће полувреме“

Филм „Треће полувреме“ је инспирисан истинитим догађајима у Македонији у време бугарске окупације у другом светском рату. Музику за филм је компоновао композитор Кирил Џајковски. Премијера филма је одржана 2012. године у оквиру Интернационалног филмског фестивала филмске камере „Браћа Манаки“ у Битољу.

Садржај: „Треће полувреме“ је прича о неколико људи окупљених око најважније ствари на свету - фудбала, за време Другог светског рата. То је прича о играчима ФК „Македонија“ и њиховог немачко-јеврејског тренера Рудолфа Шпица, који их води ка титули у Нацистичкој фудбалској лиги.

Постер

Пре Другог светског рата, фудбалски клуб „Македонија“ из Скопља је просечан тим који редовно губи утакмице, претежно због неозбиљног понашања његових играча. Но, оснивач клуба Димитрија и даље сања да направи шампионски клуб.

Најбољи нападач тима, Коста се заљубљује у Ребеку – лепу и богату девојку. И она се заљубљује у Косту, али се њен отац супротставља њиховој вези. Ребека напушта родну кућу и живи у бедној, дрвеној колиби са својим мужем.

Једног јутра, бугарска војска сакупља све скопске Јевреје који треба да буду транспортовани у концентрациони логор. Предосећајући смрт, Ребекин отац јој даје ланчић са сликом њене мајке. Тако, игром случаја, једино је Ребека избегла прогон Јевреја.

Сцена из филма

У Скопље долази познати немачки фудбалски тренер Рудолф Шпиц, који се саглашава да тренира фудбалски тим. Захваљујући дисциплини и напорном раду ФК „Македонија“ постиже приметне успехе и улази у категорију клубова који се боре за шампионску титулу. Пре одлучујуће утакмице, бугарска војска открива Шпицово јеврејско порекло и забрањује му да присуствује утакмици. И поред свих опструкција, фудбалери се боре са великом жељом и ентузијазмом, освајајући врло прижељкивану победу. Неколико дана касније, власти поништавају резултат и клубу одузимају титулу Првак. Да би доказао верност власти, Димитрија мора да одведе тренера Шпица у планину, да га убије, али не може да изврши наређење и пуста Шпица да побегне. После тог догађаја сви играчи клуба одлазе у партизанске редове.

Препорука за слушање:

1. „Море сокол пие“ из филма „Треће полувреме“, К. Џајковски.
2. Познате мелодије – песме из македонских филмова „Ако ми даш“, „Изокренуто“, „Танго до Балчак“, „Љубав је“ и други.

Филмска музика из страних филмова

„Индијана Џонс“ је филмски серијал који садржи четири авантуристичко – акционих филмова: Индијана Џонс: „Јахачи изгубљене арке“, „Храм пропасти“, „Последњи крсташки поход“ и „Краљевство кристалне лобање“. Филм Индијана Џонс - „Јахачи изгубљене арке“, је снимљен 1981. године у режији Стивена Спилберга. Главну улогу у филму је тумачио Харисон Форд. Музику за филм је компоновао Џон Таунер Вилијамс.

Џон Таунер Вилијамс (1932) је амерички композитор, диригент и пијанист.

Џон Таунер Вилијамс

Написао је музику за најпрепознатљивије и критички високо оцењене филмове у кинематографској историји.

У његовој каријери која траје шест деценија, Вилијамс је освојио 24 Греми награда. Проглашен је за најуспешнијег аутора свих времена 2005. године, за музику за филм „Рат звезда“ из 1977. године.

Кратак садржај филма „Индијана Џонс“

Дејство филма се дешава 1936. године, пре почетка Другог светског рата. Индијана Џонс / археолог је унајмљен од владиних агената да пронађе златни ковчег у којем се налазе камене табле на којима су исписане десет божјих заповеди. Од посебне важности је да то уради пре тима нацистичких сила које сакупљају религиозне артефакте, уз помоћ највећег Џонсовог непријатеља. Веровало се да ковчег (Божја арка) прави непобедивом сваку армију која га носи са собом и због тога је представљао значајан плен за све оне који су знали да постоји.

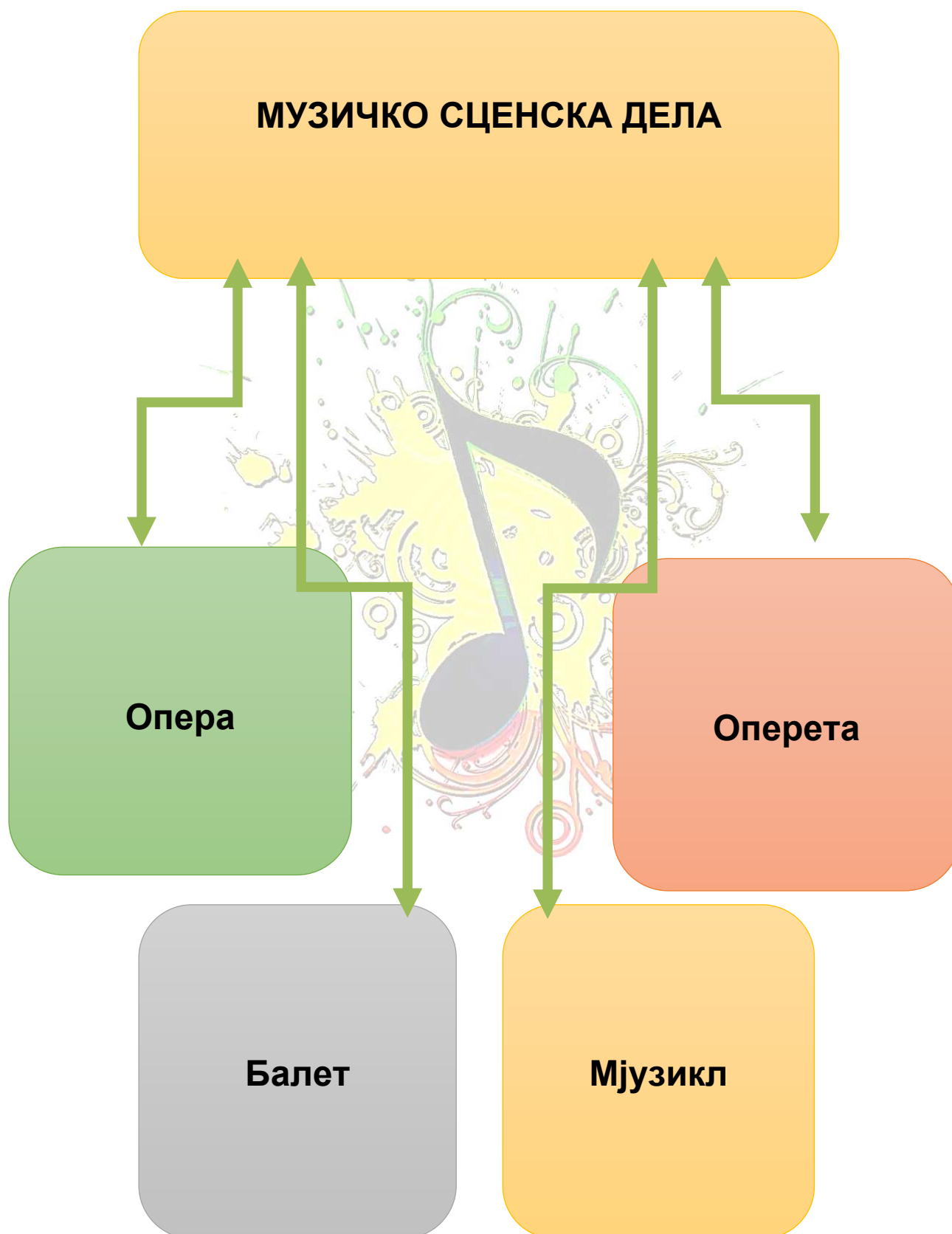

Постер Индијана Џонс успева да пронађе арку у Египту, али тим нациста га заробљавају заједно са његовом пријатељицом и одузима им арку. Они изводе церемонију отварања ковчега, али их при томе дух ковчега осветнички убија. Индијана и његова пријатељица успевају да врате арку и да је пренесу у САД где ће иста бити чувана под заштитом владе.

Филм је 1982. године номиниран за осам Оскара, укључујући и номинацију за најбољи филм. Освојио је четири Оскара за: најбољи звук, монтажа, визуелни ефекти и сценографија.

Постер

Препорука за слушање: Главна тема филма „Индијана Џонс“.

Опера

Потреба за надопуњавањем израза између позоришне и музичке уметности примећује се још код старих Грка (V век п.н.е.) и продужава и у Средњи век.

Ка крају **XVI века** у Фиренци – Италији, група истакнутих музичара, филозофа, писаца и уметника који су радили под именом **Camareta** је усмерила свој рад ка обнављању античке грчке трагедије. Ова ренесансна настојања су створила нову врсту музичко-сценског дела са великим уметничким вредностима, које су назвали **опера**.

Опера је музичко сценско дело у којем извођачи драмско дело (садржај) реализују певањем. Вокални солисте, хор и балетске ансамбле у улози глумаца подржава оркестар. Према томе, опера представља синтезу од више уметности: музика, игра, драма и ликовна уметност, исказане преко сценских декорација и костимографије. Опера се састоји од чинова, а чинови су подељени у слике.

Назив опера потиче од латинске речи **opus** што значи **драма која се пева**. Прва идеја за стварање такве врсте је била од књижевника Октавија Рунинија који је написао текст под насловом „**Дафне**“, а композитор **Јакопо Пери** је написао одговарајућу музику за текст. Тако је настала прва опера „**Дафне**“ у **1594. години**.

Сцена из опере „Дафне“
Јакопа Перија

Јакопо Пери

Будући да је рукопис опере „Дафне“ био изгубљен, као прва опера у музичкој литератури се сматра његова друга опера „**Еуридика**“, која је први пут била изведена **1600. године**. Опера се развија у другим градовима Италије и у европским државама: Француска, Енглеска, Немачка и Аустрија.

Од тог периода, па до данас опера има исту популарност, захваљујући великом броју композитора који су своје стваралаштво посветили њеном развоју.

Клаудио Монтеверди

Клаудио Монтеверди (1567 – 1643) је рођен у Кармели – Италија. Сматра се највећим мајстором оперске уметности. Опера „Орфеј“, која се сматра првим сценско музичким делом, премијерно је изведена 1607. године. Као композитор, драматург, постигао је потпуно јединство између музике и драме. Једноличне рецитативе је заменио аријама (музичка целина са развијеним мелодијским линијама). Поставио је темељ стварања оперског оркестра.

Клаудио Монтеверди

Сцена из опере „Орфеј“ која се и денес изводи у савременој варијанти Карла Орфа.

Врсте опера према врсти садржаја

опера **seria** је озбиљна опера са трагичним садржајем

опера **buffo** је опера са шаљивим садржајем, она третира теме из савременог живота

Сцена из опере „Аида“

Сцена из опере „Севилски берберин“

Да ли знаш?

Џовани Батиста Перголези опером „Служавка господарица“ (изведена 1733.), припада првој генерацији композитора опере буфо.

Развојне фазе опере

У постављању равнотеже између музике и текста, опера је прошла кроз три фазе:

Монодиска опера

у којој преовлађује текст.

Опера са нумерама

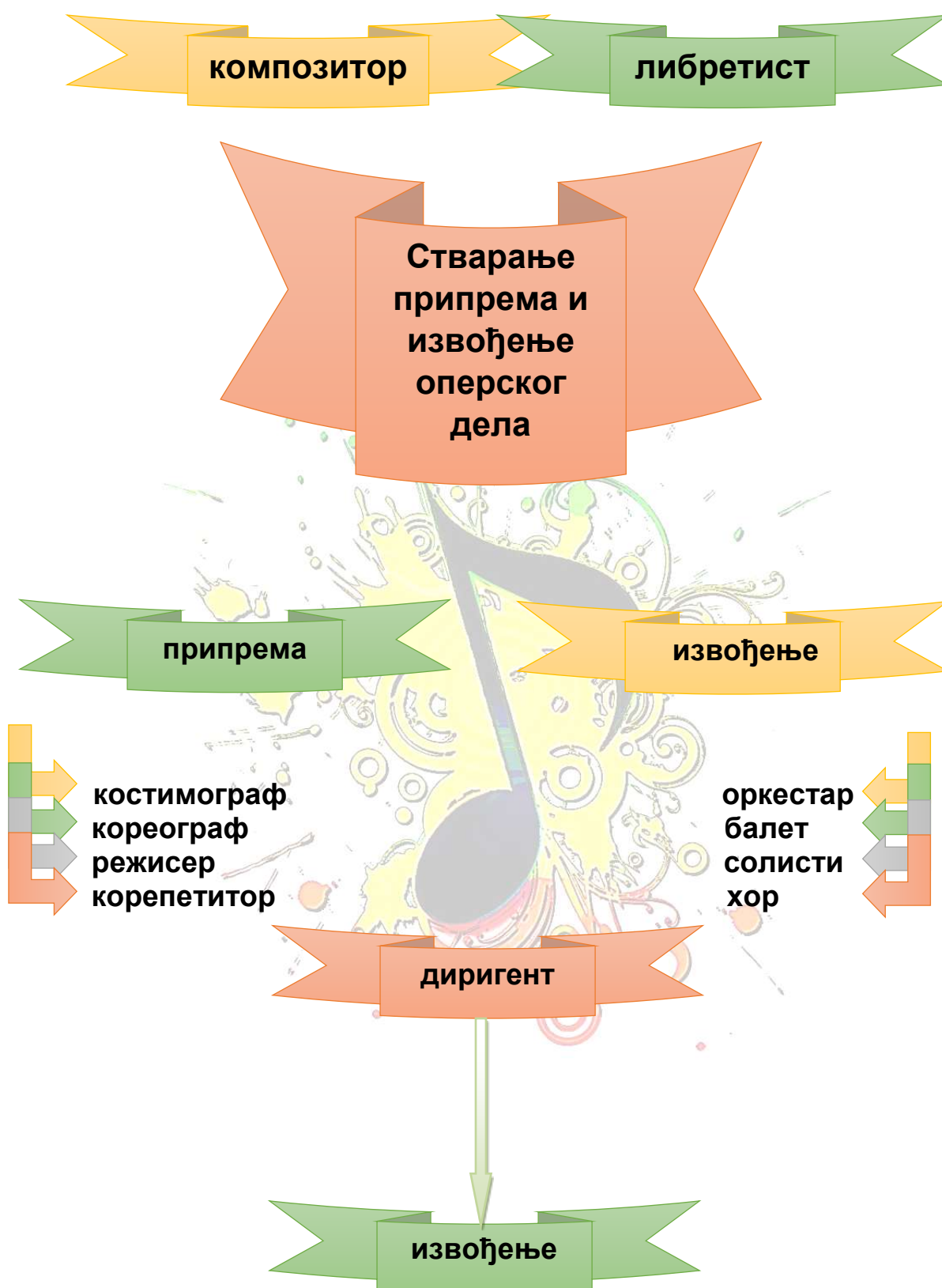
у којој преовлађује музика.

Музичка драма

у која су подједнако заступљени и музика и текст.

Сцене из опере „Аида“

Либрето

Текстуална подлога оперског дела се назива либрето. Прераду и прилагођавање текста ради либретист. Могу да се обраде теме из историјске прошлости, љубавне, народне или из свакодневног живота.

Либрето за оперу може да буде написано специјално, или да буде прерада постојећег драмског дела као на пример:

„Краљ се забавља“ од Виктора Игоа је либрето за оперу „Риголето“.
„Печалбари“ од Антона Панова је либрето за оперу „Растанак“ и друге.

Композитор

Композитор пише музику инспирисан неким садржајем, који ће да буде либрето за оперско дело. Апо свом размишљању и употребо музички изразних средстава, композитор ствара музичко дело које сједињује музику и драму. За успешно стварање музичког дела треба да постоји стална и дистра сарадња између либретисте и композитора.

Познати оперски композитори

Р. Вагнер

Џ. Верди

Ж. Бизе

Џ. Росини

Џ. Пучини

В. Белини

Вокални интерпретатори

Носиоци звучне реализације оперског дела су вокални интерпретатори. Они су солисти, или чланови вокалног ансамбла.

Солисти (мушки и женски глас) имају главну улогу, но и споредну, епизодну улогу.

У интерпретацији оперског дела се примењују различити стилови певања.

Бел канто – лепо певање је један од познатих стилова певања.

Примена бел канто стила је посебно потребна у сложенијим и тежим мелодијским линијама. Пример: арија **Каста Дива** из опере „Норма“; арија **Фигара** из опере „Севилски берберин“ и други.

Марија Калас

Лучијано Павароти

На сцени истовремено могу да наступе више солиста. Према броју испуњених састава могу да буду: **дуети** – два солиста; **терцети** – три солиста и **квартети** – четири солиста.

Улога ових састава је да прикажу дијалог међу два, три или четири лика.

Певачки састав из опере „Риголето“

Хор

Хорски ансамбл се у опери користи за масовну сцену преко које композитор изражава тренутак драмског дејства, када жели да представи велику групу људи, зависно од садржаја опере: сељаке, војску, раднике и друго. Састав хора може да буде мешан, женски или мушки. Једна од најуспешнијих хорских арија која у оперском стваралаштву заузима посебно место је хорска арија „Хор Јевреја“ из опере „Набуко“ – Ђузепе Вердија.

Сцене из опере „Набуко“

Хор Јевреја из опере „Набуко“
Ђузепе Верди

Оркестар у опери

Место оркестра у опери је између гледалишта и сцене. Ова традиција датира из времена старогрчких позоришта. Композитори користе различите саставе оркестра, зависно од њихових афинитета и времена у којем живе.

Старогрчко позориште – амфитеатар

Диригент

Диригент руководи заједничким извођењем музичког дела оперске представе. Он је реализатор идеје композитора. У интерпретацији дела, диригент уноси и сопствено осећање које не треба да наруши карактеристике опере у целини.

Зубин Мехта

Рикардо Мути

Оскар Данон

Корепетитор

За успешно извођење оперског дела, диригент континуирано сарађује са корепетитором (помоћни диригент) хора и солиста. Музичар који је на пијану подржава и разрађује мелодијске линије певача, хора и балетских ансамбала.

Режисер

Режисер је задужен за сценску реализацију оперског дела. Он сарађује са целим тимом: сценографом, кореографом, костимографом и другим учесницима, солистима, хором и помаже им око њиховог наступа и реализације њихових улога.

Сценограф

Сценограф је ликовни уметник који треба да осмисли, нацрта и постави сценски декор на време и место у драмском делу. Омогућавањем савремених поставки оперског дела, сценограф може да развије и да употреби високе стандарде за промоцију својих замисли и идеја.

Сцена

Кореографија

Кореограф

Кореограф је балетски уметник који треба да осмисли и обликује покрете, кораке и фигуре балетских уметника.

Костим

Костимограф

Ликовни уметник који треба да поседује велико познавање о различитим стиловима и начиним одевања у различитим временским епохама. Дизајнира нацрте за одећу солиста, хора и учесника у балетском ансамблу, који треба да буду прилагођени драмском дејству.

Костим

Да ли знате?

У финалној реализацији оперског дела учествује и **суфлер** (лице које помаже извођачима уколико се јави потреба око помоћи у тексту) и **инспицијент** који брине о благовременој припреми за наступ извођача.

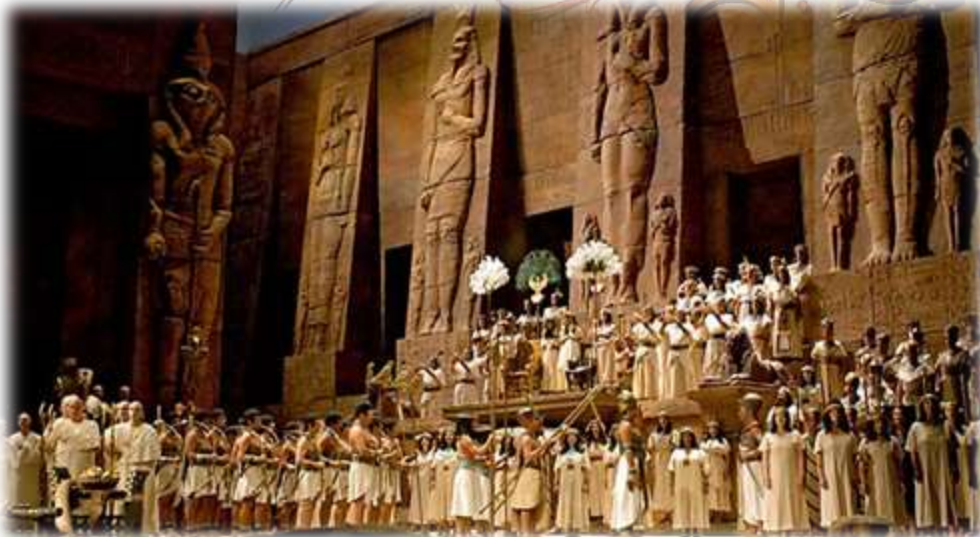
Опера „Аида”- Ђузепе Верди

Ђузепе Верди

Џузепе Верди (1813-1901) је италијански композитор који је живео и стварао у такозваном времену (*bel canto*) – лепог певања. Рођен је у Ле Ренколе у Италији. Због лошег финансијског положаја, на једанаест годишњем узрасту је почео да свира на оргуљама у локалној цркви. Његов заштитник, Антонио, трговац љубитељ добре музике му је помогао да започне музичко образовање.

Због старосне границе није испунио услове за упис на Конзерваторијуму, па је продужио са приватним часовима код композитора Левиња. После смрти оргуљаша Провесија, у Бусету, преузео је његов посао. Две године касније се оженио кћерком његовог заштитника, али убрзо остаје сам после смрти његове жене и два детета. У то време Верди дебитира као оперски композитор што му је омогућило да се пресели са местом живљења у Милно. Тако настају његове опере: „Набуко“, „Риголето“, „Трубадур“, „Травијата“, „Отело“, „Бал под маскама“, „Моћ судбине“, „Дон Карлос“ и опера „Аида“, која је настала у част отварања Суецког канала. Верди је доживео дубоку старост и велики успех. Његов вечни дом се налази у Музичком институту у Милану.

Сцена из опере

„Аида” - опера во 4 чина

I чин

Дејство се одвија у Египту, у време када се припрема судар Египта и Етиопије. Дубоко у души, млади ратник Радамес, жели да буде изабран за војсковођу. Он верује да ће да освоји младу робинју из Етиопије, принцезу Аиду, која је већ заљубљена у њега. У Радамеса је заљубљена и египатска принцеза Амнерис, иако примећује да Радамес негује осећања према Аиди.

Сцена из опере

Фараон објављује рат Етиопији. Радамеса назначава за војсковођу. Сви прослављају тај догађај, али се Аида бори са сударом својих осећања. С једне стране прижељкује да њен вољени оствари свој сан и да постане војсковођа, али с друге стране осећа бол због патриотских осећања и бриге за њеног оца и брата. У храму се одвија ритуал молитве за победу и освећење Радамесовог оружја.

Сцена из опере

II чин

Амнерис с нестрпљењем очекује исход рата. Убрзо дознаје за Радамесову победу. После овог догађаја, она жели да провери Аидина осећања према њему. Позива робинју да јој саопшти лажну вест да је Радамес мртав. На Аидином лицу примећује велику тугу, али откако дознаје истину да је Радамес жив, на њеном лицу се гледа неизмерна срећа. Сада, Амнерис, нема сумње да међу њима влада супарништво.

После победе Радамес триумфално улази у Египт носећи велики број заробљеника. Међу њима Аида примећује свог оца, етиопског краља – Амонасроа. Он моли кћер да не разоткрива његов идентитет.

Радамес примећује Аидину велику бол и љубав. Он зна да је њен отац храбар и поштен човек. Фараон жели да награди Радамеса. На понуду да му испуни једну жељу, он тражи да робови не буду убијени. Фараон прихвата жељу, али истовремено му нуди и руку своје кћери Амнерис.

Сцена из опере

III чин

Сцена из опере

Вече пре венчања, Амнерис одлази на обред у храму. Аида чека Радамеса на договореном састанку. Обузета носталгијом за отаџбином и тугом због венчања, она замишља реку Нил као своју гробницу. У том тренутку се појављује њен отац. Он од ње тражи да открије информације о следећем нападу на Етиопију.

На састанку са Аидом, Радамес јој обећава вечну љубав, откривајући јој планове следећег напада. Појављује се Амонастро, Амнерис и свештеник Рамфис. Аидин отац каже да је чуо план. Он граби своју кћер и они беже. Радамеса хапсе као издајника.

IV чин

У овом чину Амнерис се приказује као комплексан лик. Амнерис нуди слободу Радамесу уколико се ожени с њом. Радамес прихвата понуду. Док чека пресуду Радамесу, принцеза Амнерис, нескривеним болом и узнемирености проклиње судије и закон.

Радамес је осуђен да буде жив сахрањен у каменој гробници. Он убрзо открива да није сам. У гробници је Аида, која је дошла да би поделила судбину с њим.

Епилог (исход) доњег дела сцене је представа гробнице где се несрећни љубавници опраштају од живота, а на горњем делу је храм, Амнерис се моли за мир.

Сцена из опере

„Тријумфални марш“ је врло позната мелодија из опере Аида. Фанфарни звук инструмента трубе, карактер и ритам марша, дочаравају свечани тренутак победе.

Препорука за слушање фрагмента из опера:

1. Дует на Папагено и Папагена од операта „Волшебната флејта“ - В. А. Моцарт.
2. „Хабанера“ из операта „Кармен“ — Ж. Бизе.
3. „Фигарова арија“ из опере „Севилски берберинин“ — Џ. Росини.

1. Самостално истражуј о операма страних композитора.

Развој опере у Републици Северној Македонији

Македонска опера је као професионални уметнички ансамбл основана 1948. године, у саставу **Македонског народног позоришта** (Македонски народен театар – МНТ).

Чин стварања Македонске опере је започео фебруара-марта 1947. године.

Прва опера изведена у Македонији је опера „Кавалерија Рустикана“ од Пјетра Маскањија, **9. маја 1947.** године, под диригентском палицом **Тодора Скаловског**.

Сцена из опере
„Кавалерија Рустикана“

Прва македонска опера „**Гоце**“, македонског композитора **Кирила Македонског** је премијерно изведена 24. маја 1954. године. Режиер овог извођења је **Петре Прличко**, а као солисти су наступили Данчо Митровски, Зина Креља и Калина Милошевска.

Овај модел позоришне организације (драма-опера-балет), је промењен у 2004. годину, када је МНТ задржао драмски ансамбл, а Опера и Балет су постали посебна организација названа **Македонска опера и балет (МОБ)**.

Стара зграда Опере

МОБ ради у оквиру МНТ у великој и искључиво функционалној позоришној згради која је изграђена 1927. године, која је за време земљотреса, **26. 07. 1963.** године, потпуно срушена.

После земљотреса, због безбедности, МНТ ради у привременом објекту Позориште Центар, до изградње нове зграде Македонског народног позоришта **1982.** године.

Нови објект Македонске опере и балета је отворен **10.02.1983.** године.

Национална опера и балет (НОБ) је државна културна установа и најстарија установа ове врсте у Р С Македонији.

Национална опера и балет

Опера „Деспина и мистер Докс“ Димитрије Бужаровски

Димитрије Бужаровски (1952 година, Скопје) је истакнути македонски композитор, музиколог и професор.

Личнос са интересовањем за различита поља: композиција, музикологија, компјутерска и електронска музика, интерпретација, образовање, менаџмент и научно-истраживачки рад.

Димитрије Бужаровски

Стваралаштво: симфоније, ораторијуми, опере, балети, сонате, свите, вокални циклуси, камерна музика, музика за соло инструменте.

Написао је музику за више од 60 филмова, телевизијских и позоришних пројеката.

Бужаровски је активан и као пијанист, извођач на синтисајзеру и диригент. Као диригент је поставио своја дела – опере: „Шећерна прича“ и „Деспина и мистер Докс“, ораториум „Радомиров псалтир“, „Нонет концерт“, кантату „Т'га за југ“ и др.

У 2000. години је формирао Институт за истраживање и архивирање музике – ИРАМ Који представља најбољу институцију за комплексност његове уметничке, научне, образовне и организаторске делатности.

Димитрије Бужаровски је био биран на више друштвених функција. Председник Савеза композитора СФРЈ, Председник Универзитетског савета на УКИМ, Председник Савета фестивала Охридско лето, члан правног комитета Европске асоцијације фестивала и др.

„Шећерна прича“ је створена 1976. године, извео ју је оперски ансамбл при МНТ, Лирско оперско позориште у Темпи, Аризона. Као либрето, користио је текст Славка Јаневског.

1. Истражи самостално и гледај инсерте из опере „Шећерна прича“.

„Деспина и мистер Докс“ опера у три чина

Кратка садржина:

„Деспина и мистер Докс“ је комична опера у три чина. Створена је 1991. године. Либрето су урадили Миле Поповски и Димитрије Бужаровски. Као идеја се надовезује на познати либрето Бомарше из „Севилског берберина“, са прерадом ситуација и ликова у македонским условима.

Сцена из опере

Дејство се догађа у Охридском крају, у Деспинином пансиону.

Она је лепа и паметна, културна, образована и музикална девојка.

Мистер Дикс је Тошин син, који је као дете – пастирче из охридског села, отишао у печалбу у Канаду.

Постао је велики капиталист, сопственик фабрика, фарми, бензинских станица, старачких домовна и друго.

У Деспинином пансиону се окупља група младих девојака и момака. Следи представљање личности преко арија које се темеље на преради народних песама.

„Видео сам те ја и заљубих се
И главу сам млађан изгубио
И сада глава ме боли

Еееј, зашто главу оставих...“ је песма којом се окупљеним девојкама и младићима представља мистер Докс.

Дует мистер Докса и Деспине

Сцена из опере

У опери је разрађена већ позната тематика, враћање наших исељеника у родну земљу да би пронашли невесту.

Тако је и мистер Докс, дошао у родни крај да би нашао „Лепу и паметну цуру“.

Опера је снимљена са Колетом Ангеловским као режисер у радио верзији у Македонском радију. Изведена је 19 пута са студентима Факултета музичке уметности у Скопљу, као самостални пројекат, у Омладинском културном центру, у више македонских градова и у Бечком камерном оперском позоришту.

1. Истражуј о оперском стваралаштву у Македонији.
2. Истражуј самостално и гледај инсерте од горе наведених опера. Дознај какав је крај садржаја опере.

Оперета

Оперета је музичко-сценско дело, са ведрим, шаљивим и забавним садржајем. Драмско дејство се реализује преко певања, свирања, глуме и говорних дијалога. Оперета је произашла из француске Opera Comique (комичне опере) средином 19. века, да би задовољила потребе за кратким, лаким делима који представљају контраст делима који припадају Opera seria.

Сматра се да је прве оперете, као што су најранији једночински хитови „Два слепа човека“, „Ба-та-клан“ и прву целу оперту са великим успехом „Орфеј из подземног света“, написао Жак Оффенбах.

Популарност оперете превазилази француске границе и шири се у Енглеској, Немачкој, Аустрији и шире. Најзначајнији композитор оперете на немачки језик је Аустријац Јохан Штраус млађи, са његовом најпопуларнијом оперетом „Шишмиш“. Бечку традицију продужавају: Франц Лехар, Оскар Штраус, Карл Целер, Лео Фал и др.

Берлин је постао центар немачке оперете. Одликовала се сопственим стилем, посебно после Првог светског рата. Овај стил је укључивао новитете, као што су елементи џеза, других синкопираних плесних ритмова и присуства регтајм марширајућих мелодија. Међу првим оперетама је „Девојка из црне шуме“, Леона Јесела. Други аутори оперета су: Пол Линке, Едуард Кунеке, Жан Гилберт и др.

Оперета на енглеском језику је достигла врхунац од Гилберта, као писца либрета и Саливана Вилијама као композитора музике. Развој оперете продужава у 20. веку делима композитора: Едварда Германа, Лајонела Монктона и Харолда Ф. Симсона.

Сцена из оперете „Шишмиш“

Оперета „Шишмиш“ – Јохан Штраус

Јохан Штраус

Као позоришни жанр оперету је врло брзо прихватила и бечка публика. У стваралаштву Јохана Штрауса, она је нашла своје задовољство и најпопуларнијег представника опере.

Његово прво дело из овог жанра је „Индиго, и 40 разбојника“ (1871.), али је његова најуспешнија оперета „Шишмиш“ (1874.), која је постала најизвођенија оперета у свету и до дана данашњег остала његово најпопуларније дело.

За реализацију ове оперете су потребни певачи са великим гласовним могућностима и глумачким способностима, балерине, хорски ансамбл и одлично постављени оркестар. „Шишмиш“ је убрзо постављен на репертоару Дворске опере, касније Државне опере у Бечу. Оперета је била прихваћена и у другим угледним кућама у Европи и шире.

„Шишмиш“ је опера компонована од Јохана Штрауса на либрето Карла Хафнера и Ричарда Генеа.

Оригинални извор за текстуалну подлогу оперете „Шишмиш“ је био написан од Јулиуса Родерика Бенедикса, познат под насловом „Поноћна вечера“ Анрија Мелјака и Лудвика Алевија. Због присуства специфичних француских обичаја, Ричард Гене је направио адаптацију драмског текста у либрету са **бечким балом**, уместо за Јохана Штрауса.

Сцена из оперете

Оперета је постављена и премијерно изведена 5. априла 1874. године у Бечу. Од тада, она је редовно део репертоара оперета у Бечу.

„Шишмиш“ оперета у три чина

Први чин Габријел фон Ајзенштаун је осуђен на осам дана затвора због увреда државног службеника, делимично кривицом његовог адвокат др. Блинда. Служавка Ајзенштајнових, Адела, добија позив од њене сестре да присуствује балу принца Орловског. С другим образложењем, Адела тражи слободне дане.

На балу је позван и Ајзенштајн. Он одлази од куће говорећи својој супрузи Розалинди да иде у затвор.

После његовог одласка Розалинду посећује њен љубавник Алфред, професор певања. Франк, управник затвора долази да приведе Ајзенштајна, али наилази на Алфреда који прихвата улогу да буде Ајзенштајнер.

Други чин

У вили принца Орловског се прави забава. Дозволом Орловског, Фалке је диригент бала, његов циљ је да се освети Ајзенштајну због повреде коју му је овај претходно нанео, остављајући га на улици у пијаном стању, обученог као шишмиш. Део Фалкеовог плана је присуство Франка, Аделе и Розалинде. Принц дочекује своје госте, међу њима и Розалинду која је у улози угарске контесе. Анзенштајн под именом Маркиза Ренарда, Фрнк – кавалир (коњаник) Шагрин, и Адела у улози глумице. Гости се забављају и разговарају уз наклоност једни према другима, не препознајући се међусобно. Розалинда успева да украде часовник из џепа њеног супруга, који ће касније приложити као доказ његовог недоличног понашања. У часу непажње, причајући случај са шишмишом, Ајзенштајн открива своју личност. Управник затвора и Франк се спријатељују у пијаном стању и напуштајући забаву иду ка затвору.

Трећи чин

Следећег јутра се сви налазе у затвору. У одсуству управника, због пијанства затворског чувара Фросија, влада атмосфера забуне. Знајући за Габријелову превару, Розалинда доноси одлуку да започне поступак развода. Аделу и њену сестру Иду воде у притвор. Овај заплет кулминира изјавом Фалкеа, који признаје истину да је случај освета за „Шишмиша“. Ајзенштајн признаје своје неверство и остаје у затвору да одлежи изречену казну.

Препорука за слушање:

1. Увертира „Шишмиш“, Ј. Штрауса.
2. Дует Розалинде и Ајзенштајна из оперете „Шишмиш“, Ј. Штрауса.
3. Валцер из оперете „Шишмиш“, Ј. Штрауса.
4. Аделина арија из оперете „Шишмиш“, Ј. Штрауса.
5. Чардаш из оперете „Шишмиш“, Ј. Штрауса.
6. „Кан – кан“ из оперете „Орфеј из подземног света“, Ж. Офенбаха.

Балет

Балет (италијански **balletto** – игра, плес) је музичко-сценско дело у ком се драмско дејство изражава преко покрета, плеса и пантомиме уз пратњу музике.

Прве форме балета се срећу у примитивним магијским играма, културним обредима старих цивилизација, грчкој трагедији и комедији, у играма уличних певача и забављача у средњем веку. Као позоришна форма игре, балет је почео да се развија у западној Европи за време ренесансе (1300-1600) године. У Француској, на свечаним приредбама, развио се дворски балет као синтеза игре, музике и текста

Отварањем балетских школа (1661.) почиње историја класичног балета, која се карактерише јасним покретима, пантомимом и осећањима.

Развој балета као уметничке форме

У XVII и XVIII веку, балет је почео да се показује као саставни део опере (интермецо).

Потом следи период великог унапређивања техничких стандарда балета. У XIX веку балет је постао озбиљна, драматична самостална уметничка форма, на истој равни са опером. Кључни део овог напретка био је епохални труд Жан-Џорџ Нувра, који је емоције исказивао помоћу тела и лица плесача.

Балетски плесачи из Едгар Дега, 1872. године

Класични балет је најформалнији балетски стил који се придржава традиционалних балетских техника. Према месту порекла, постоје варијанте: руски, француски, енглески и италијански балет. Препознатљив је по уникатним карактеристикама и техникама, високог истезања, грациозних, лаких и прецизних покрета.

Сцена из класичног балета

Романтични балет је био инспирисан причама и легендама, примењујући класичну балетску технику у којој се примећују елементи темпераментних народних игара.

На почетку XX века, Сергеј Дјагилјев је са групом младих кореографа и музичара створио модерни балет који тежи ка јединству плеса и музике.

Модерни балет користи естетске компоненте класичних балетских техника и модерних народних игара, али примењује и савремен балетски израз.

Сцене из модерног балета

Исидора Данкан је оснивач модерног балета. Она је прва балерина која је плесала боса.

Исидора Данкан

Позната балетска дела су: „Лабудово језеро“, „Крцко орашчић“, „Успавана лепотица“ Петра Илича Чајковског; „Жизел“ Адолфа Адама; „Рајмонда“ Бориса Глазунова; „Жар птица“, „Петрушка“ Игора Стравинског; „Ромео и Јулија“, „Пепељуга“ Сергеја Прокофјева; „Есмералда“ Чезареа Пуњија; „Дон Кихот“ Лудвига Минкус; „Копелија“ Леа Делиба; „Охридска легенда“ Стевана Христића и други.

Термини у балету

Стварање балетске представе се темељи на претходно компонованој музици на основи предложеног либрета.

Кореограф има улогу у постављању балетске представе.

Кореографија је играчка уметност у потпуности, њу изводи играч (балерина, балетан) или група играча.

Девертисман је концертни програм састављен од игри, различитих по жанру и по карактеру.

Костимограф има задатак да изради успешан и упечатљив дизајн балетских костима. Женска и мушка балетска одећа (одора), треба да истакне фигуру тела и да буде удобна за реализацију плесних покрета.

балетске патике

Сцена из балета „Успавана лепотица“

Балет „Успавана лепотица“ је први пут изведен 1890. године у Петрограду (данашњи Санкт Петербург), у постави француског плесача и кореографа Мариуса Петипа. Као резултат добре кореографске поставе, постао је део репертоара свих светских сцена, са мање или више измена од прве верзије.

Балетски уметници

Примабалерина асољута је највиша титула коју може да добије интерпретаторка класичног балета. Додељена је неколико пута у историји балетске уметности.

Примабалерина је најистакнутија солисткиња у балетској групи. Термин подразумева уметника који игра део класичног репертоара. У групама које се баве само модерним балетом није уобичајено додељивање ове титуле.

Солисти су балетски уметници (мушки и женски) који изводе прву и другу улогу у представи или солистичкој нумери.

Ансамбл (мушки и женски) су балетски играчи који играју заједничке сцене, без појединачних делова или самосталних нумера.

Балет „Лабудово језеро“ – Петар Илич Чајковски

П. И. Чајковски

Петар Илич Чајковски (1840 – 1893) је руски композитор, који је живео и стварао у другој половини XIX века. Интерес према музици је показао још као дете, посебно према руској народној музици. Иако је поседовао музички талент, по жељи његових родитеља, студирао је право. На 23 година се уписао на студијама музичке теорије и композиције на конзерваторијуму у Петрограду.

Његов оригиналан музички језик се примећује још у његовим првим делима (1866 – 1877). Прва симфонија, увертира „Ромео и Јулија“ и балет „Лабудово језеро“.

Захваљујући Надежди фон Мек, руској аристократкињи и љубитељки његове музике, био је материјално независан. Доживео је велики успех његовим наступом као диригент, изводећи своја дела у Русији, Европи и Северној Америци. У његовом стваралаштву се примећују елементи руског, но и фолклора других народа. Значајно место у музичкој литератури имају његових шест симфонија; музичко-сценска дела, опере: „Евгеније Оњегин“, „Пикова дама“; балети „Лабудово језеро“, „Успавана лепотица“ и „Крцко орашчић“.

– Неки музиколози тврде да је Чајковски шесту симфонију написао као свој Реквијем.

– Комуникација између Надежде фон Мек и Чајковског је била искључиво преко дописивања (послали су 1200 писма). Никада се нису видели.

Сцена из балета „Лабудово језеро“

„Лабудово језеро“, балет у четири чина

Први чин

Поводом 21. рођендана принца Зигфрида, се одвија прослава у врту дворца. Разиграни краљевски представници и дворјани дочекују принца с радошћу и узбуђењем, а младе девојке с надом да ће освојити срце младог принца.

Прослава у дворцу

Принчева мајка му поклања лук и стрелу, изражавајући своју жељу и наду да ће једна од девојака бити његова изабраница с којом ће уговорити брак. Несаглашавајући се са будућношћу, већ одређену од стране његове мајке, Зигфрид узима поклон и са групом пријатеља одлази у блиску шуму.

Други чин

Идући кроз шуму, Зигфрид се у једном тренутку одваја од групе и примећује предивни поглед на језеро у којем грациозни лабуд са круном на глави плива окружен белим лабудовима. Обузет лепотом лабуда, принц наређује својим пријатељима да оду. Он остаје сам уживајући у заласку сунца. Са последњим зрацима сунца нестаје и лабуд, претварајући се у прекрасну младу девојку. Њено име је Одет, краљица лабудова. Одет прича принцу о злом чаробњаку, који је њу и њене другарице зачарао и претворио их у беле лабудове. Прекрасно

језеро у којем проводе дане је створено од суза њихових родитеља. Једини начин да се прекине магија је ако јој се мушкарац чистог срца закуне на љубав. У тренутку када Зигфрид жели да Одети изрази љубав, чаробњак Родбарт, који је у ствари преправљени принчев ментор, је одвлачи из његовог загрљаја. Он наређује лабудовима – пратиљама да плешу по језеру да би онемогућиле принца да помогне Одети.

Ускоро принц остаје сам.

Плес Одете и Зингфрда

Трећи чин

У дворцу је све припремљено за свечану церемонију. У част принца плешу принцезе из различитих краљевства. Он не може да изабере ни једну од њих, јер његово срце чезне само за Одетом. Слуге најављују долазак Ван Ротбарта и његова кћерка Одил, која је преправљена у Одету.

Плес у дворцу

Одушевљен њеном лепотом, Зигфрид јој се куне на вечну љубав. Очајна од погледа Одета одлеће у ноћ. У том тренутку се Зигфрид освешћује, осећа Одетин плач и одлази да је пронађе.

Четврти чин

Поред узбурканог језера, Одет је узнемирена и тужна. Долази Зигфрид, који осећа кривицу што је изневерио своју истиниту љубав. Он моли Одету за опроштај. За кратко време на језеру стиже чаробњак Вон Ротбарт и његова кћер Одил. Чаробњак подсећа Зигфрида да мора да испуни обећање према његовој кћери. Њих двојица започињу међусобну борбу, а принц саопштава да ће пре умрети са вољеном, него да ожени Одил. Он узима Одет за руку и скачу у језеро. Магија је поломљена, остали лабудови добијају људски облик и одвлаче чаробњака и Одил у језеро где се даве. Зигфрид и Одет се издижу изнад лабудовог језера.

Душе заљубљених Зигфрида и Одете

Еполог: На хоризонту се појављују први сунчеви зраци. Сведок догађаја, злобни чаробњак, схвата да ако постоји саможртвовање, тада постоји и права љубав. Уз покајање зауставља младићев сан. Пред њим се појављује Одет из његовог сна. Ротбарт одлази, разочаран што не може да уништи истиниту љубав.

Препорука за слушање:

1. Примери из балета „Лабудово језеро“ – П. И. Чајковског;
а) Главна тема б) Валцер в) Валцер лабудова г) Одетин соло
д) Плес младих лабудова
2. „Жизел“ из балета „Жизел“ – А. Адама.

Балет Лабин и Дојрана – Трајко Прокопиев

Некадашњи МНТ

Развој балета у Републици Северној Македонији започиње радом Балета при МНТ. Основањем опере у 1948. години, са балетским студијом, заједно са Ђорђем Македонским, руководила је и Анализе Асман, немачка балерина и учитељица ове уметности.

Под диригентском палицом Трајка Прокопиева, на сцени Македонског народног театра, 27. јануара 1949. године, изведена је и прва балетска представа „Валпургиска ноћ“ Шарла Гуноа. Кореографију је израдио Ђорђи Македонски, а балетски ансамбл је био састављен од играча из различитих средина, као и чланова Балетског студија. У 1950. години Балетски студио прераста у нижу, а затим и у Средњу балетску школу, која и данас ради у саставу Музичког балетског школског центра.

Трајко Прокопиев (1909 – 1979.), рођен је у Куманову, он је македонски композитор и диригент. Средњу музичку школу је завршио у Београду. После Другог светског рата (1946.= образовање је продужио у Београду и Прагу.

После повратка се посвећује развоју музичке културе у Р Македонији. Био је први директор Средње музичке школе у Скопљу, главни музички уредник Радио Скопља, диригент Симфонијског оркестра Опере при Македонском народном позоришту у Скопљу. Био је директор Ансамбла народних игара и песама Македоније „Танец“.

Трајко Прокопиев

Стваралаштво

Његово стваралаштво је врло богато и плодно. У њему користи митове из народних песама, карактеристичне за кумановски крај, стилизоване хорске фрагменте, камерне минијатуре и др.

Од сценско-музичке делатности, позната су његова дела: балет „Лабин и Дојрана“ и опере „Растанак“ и „Кузман Капидан“. Аутор је и музике за први македонски филм „Фросина“.

Прича о „Лабину и Дојрани“ је митолошки догађај повезан са настанком Дојранског језера. Према митологији виле су натприродна бића чија моћ је надљудска.

На адаптирани текст овог митолошког догађаја, Трајко Прокопиев је написао музику за балет „Лабин и Дојрана“. Прво извођење је одржано 11. јуна 1958. године у Македонском народном позоришту у Скопљу.

Балет „Лабин и Дојрана“

На обали Дојранског језера се срећу младић Лабин и његов друг Огњен. Инспирисан лепотом воде Дојранског језера, Лабин свира на свој кавал. Чаробни звук фруле привлачи три сестре виле да изађу из језера и да заиграју вилински плес. Када их је Лабин видео, одушевио се њиховом лепотом.

Сцена из балета „Лабин и Дојрана“

Према легенди, он је знао да се вилинска моћ налази у њиховим кошуљама. Не могући да одоли лепој Дојрани, Лабин је задржао њену кошуљу. Она је принуђена да остане да живи са Лабином.

Време је пролазило, а они су живели срећно у љубави и слози. Огњен, Лабинов друг се спрема за своју свадбу. На свадбу су позвани и Лабин и Дојрана. На свадбеном весељу сви моле лепу Дојрану да заигра вилински плес. Она моли Лабина да јој врати вилинску кошуљу, јер без ње не може да заигра. Да би испунио Дојрани жељу, Лабин јој враћа кошуљу. Занесена чаролијом плеса Дојрана добија вилинску моћ и нестаје заувек.

Са великим колоритним и динамичним могућностима; инструмент **флаута** имитира топле и тужне народног инструмента **фруле** изводећи главну тему-мелодију у неравномерном 5/8 такту.

Препорука за слушање:
1. „Лабин и Дојрана“, Трајко Прокопиев.

Мјузикл

Сцена из „Косе“

Мјузикл је музичко-сценско дело за успореним и лаким карактером, са дијалозима, музичким и плесним тачкама. Најчешће има два чина.

Настао је око **1900.** године на **Бродвеју у Њујорку** као одраз америчког забавног живота. На почетку је представљао синтезу бурлески, пантомиме, балета и опере.

Извођење музичких тачака имају трагове забавне песме и џез музике. Успешна либрета се темеље на вредним литературним делима. Све то је придонело мјузикл да постане самостално музичко-сценско дело

Око 1930. године мјузикл се пренео и у Европу, најпре у Енглеску, Француску и у Немачку. Многе мелодије из тог времена постају популарне као евергрини: „**Марија**“ из „**Приче са западне стране**“ и „**Не плачи за мене Аргентино**“ из „**Евите**“.

Период од 1920 – 1960. године, је време уметничке зрелости мјузикла. У овом периоду ојачава повезаност између песме, игре и садржаја. Познати аутори мјузикла из тог времена су: **Жером Кирн** „**Шоу брод**“; **Леонард Бернштајн** „**Прича са западне стране**“; **Ричард Роџерс** „**Оклахома**“ и други.

После тог периода популарност мјузикла се наставља. Стварају се мјузикли под утицајем рок музике: „**Исус Христос супер звезда**“ и „**Коса**“. Најпознатији аутори из друге половине XX века су били **Ендрју Лојд Вебер**, са мјузиклима: „**Мачке**“, „**Фантом из опере**“ и „**Евита**“.

Сцена из „Мачке“

Сцена из „Cell Block Tango-Џикаго“

Сцена из мјузикла „Мама миа“

Лепотица и звер филмски мјузикл – Алан Менкен

Алан Менкен је амерички пијанист, композитор и диригент.

Своју професионалну делатност је започео балетски корепетитор у Јеврејском културном центру у Њујорку и аутор музике за рекламе.

Свој сан је остварио 1978. године, када је написао мјузикл „Да вас благослови Господ, господине Роузвотер“. Од тада се ређају још много успеха у његовој каријери.

Алан Менкен

У 1980. години започиње сарадњу са Дизнијевом компанијом.

Своје стваралаштво је усмерио ка стварању музике за анимиране филмове. Прославио се музиком за анимирани филм „Мала сирена“, која му је донела награде Златни глобус и Оскар.

За анимирани филм „Лепотица и звер“, заједно са Хауардом Ешманом је добио награде за најбољи филм, најбољу оригиналну музику и за најбољу песму...

Још већи успех је постигао истоименим мјузиклом „Лепотица и звер“, који садржи обрађене верзије свих песама из анимираног филма и још две оригиналне песме.

Мјузикл је премијерно приказан 2017. године.

Главне улоге тумаче Ема Вотсон, као лепотица Бел и Ден Стивенс као Звер.

Алан Менкен је аутор музике за филм, у који су укључени и нови снимци, као и неке нове мелодије. Оригиналну песму за овај мјузикл „**How Does a Moment Last Forever**“, пева Селин Дион. Исту баладу у дуету испуњавају Џон Леџенд и Аријана Гранде.

„Лепотица и звер“, филмски мјузикл

Мјузикл „Лепотица и звер“ је створен на основу истоимене бајке познатог француског писца Шарла Пероа.

Богати трговац са своје три кћери живи раскошни живот у великој кући. Али он губи богатство и због тога је принуђен да живи скромно. Најмлађа кћер, која због своје лепоте носи име Лепотица, покушава да помогне оцу, за разлику од других две које се стално жале.

Постер

Једног дана њен отац дознаје да један од његових бродова враћен у пристаниште, због чега се спрема за пут. Старије кћери му поручују скупочене поклоне, а Лепотица има само једну жељу: да јој се отац врати кући. На очево инсистирање, ипак је изабрала поклон, она је потражила једну ружу.

При враћању кући, трговца захвата велико невреме и он губи пут. После дугог лутања је угледао дворца и упутио се према њему, не знајући да ту живи страшна звер, која је некада била прекрасан принц. Чаробница га је зачарала због његове суровости, а чаролија може да се скине само љубављу девојке.

После проведене ноћи у дворцу, трговац је рано изјутра пошао на пут. Пролазећи низ врт, приметио је прекрасне руже, сетио се жеље најмлађе кћери и убрао једну ружу. У том тренутку га је угледала Звер, господар дворца.

Сцена из мјузикла

Молећи га да му опрости, он му је објаснио зашто је убрао ружу. Звер се сложила да му опрости, али под једним условом. Да доведе једну од својих кћери.

Када је стигао кући, отац је испричао кћеркама о догађају. Лепотица се одмах сложила са предлогом свог оца. Одлазе заједно, и отац с болом у души оставља своју кћер у замку.

Лепотица је дане проводила у соби. Звер се никада није појавила. Она је слушала само њен глас. Током времена обоје су све више уживали у својим разговорима без да се виде.

Једне вечери у врту, Звер се појавила пред Лепотицом. Она ју је, иако уплашена, замолила да остане будући да је приметила огромну тугу у њеним очима.

Једног дана је замолила звер да јој дозволи да посети свог оца. Звери је обећала да ће се вратити после осам дана. Дани су пролазили брзо, а Лепотица се занесена породичном срећом није вратила на време. Једне вечери је сањала да је Звер умрла. Уплашена, ставила је на руку чаробни прстен који јој је звер подарила и за трен се нашла у дворцу.

Тамо се налази Звер у великој тузи и болу због ње. Лепотица схвата, да јој њен изглед не смањује доброту. Она је воли и удала би се за њу.

Њене праве да магија нестане. Звер се претвара у лепог принца.

Лепотица и принц срећно продужавају живот заједно, со оцем и њеним сестрама.

Сцена из „Лепотице и звери“

Филмски мјузикл „Лепотица и звер“ је најпре снимљен према анимираном филму из 1991. године и садржи обрађене варијације свих песама анимираног филма.

Премијерно је приказан 17. марта 2017. године, када доживљава велики успех.

Постер

Препорука за слушање:

1. Сцена из сале за бал из филмскиот мјузикл „Лепотица и звер“
2. „Sounds of music“, „До, ре,ми“ и „So Long farewell“, Р. Роџерса.
3. „Мама миа!“ (Ево ме опет) фрагмент из мјузикла „Мама миа“-Б. Андерсона.

„Kelebek“
„Лептир“
 (по нотама)

Muzik: Cengiz İbrahımlı
 Söz: Neçatı Zekırya

„Kelebek“

1. Yel eshkç şan
 Yaprakları benzıyor
 Durmadan yourulmadan
 Daldan dala geziyorç
2. Kanatları ıpektır
 Benzıyor dokuminka
 Sancı sancı çiçektır
 Benzıyor documinkaç
3. Ben onu çok severim
 Koşup severim
 Koşup tutmak isterim
 Fakat kançar yaramazç

Превод на македонски јазик

„Лептир“

Када дуне ветар,
 наликује листу.
 Не умара се,
 лети с гране на грану.

Свилена крила има,
 Ако их дирнеш поквариће се.
 У пролеће се стварају,
 као живи цветови.

Ја га много волим,
 да дотрчим да га ухватим.
 Но немиран је, побећи ће,
 да не лети не може.

Џез музика (Jazz)

Џез је музика карактеристична за XX век која потиче од Афро-америчких црнаца који су насељени у Америци.

Из своје отаџбине су донели своје обичаје и своју народну музику. У новој земљи су имали додир са народном и црковном музиком и другим музичким формама.

Посебно музикални, са даром и смислом за импровизацијом и осетом за ритам, американски црнци су прихватили музику из нове средине и интерпретирали је на свој начин, са великим утицајем афричког фолклора.

Уметничка слика

Бенд

Инструментаријум у џезу је врло разноврстан. Групи ударних инструмената (тимпана, и других удараљки) касније су додати пијано, контрабас и гитара. Група мелодијских инструмената: труба, тромбон и кларинет, касније су били обogaћени и звуком саксофона и вибрафона.

У извођењу џез музике могу да учествују и вокални солисти и ансамбли. Позната имена вокалних интерпретатора су: Луис Армстронг, Бинг Крозби, Френк Синатра, Реј Чарлс, Сара Вон Фицџералд, Махалија Џексон, Били Холидеј, Барбара Стрејсенд и др.

Френк Синатра

Начин извођења је врло индивидуалан и премијеран због импровизације која је основна карактеристика џеза. На почетку композиције се демонстрира тема, која касније мелодијски и ритмички варира и појављује се у наступима свих интерпретатора. Импровизације су ритмички богате, слободне са присуством синкопиране мелодије. Овај начин извођења захтева максималну ангажованост и креативност од стране извођача.

Развој џеза

Први период

Први период је од 1895. године до двадесетих година 20. века и назван је Њу Орлеанс стил или **топли џез**. Карактеристични правци у том периоду су **реггајм** и **блуз**. Карактеришу се импровизованом мелодијом изведеном на европским инструментима: труба, кларинет, тромбон и ударни инструменти.

Dixieland Jazz Band

Американски белци су прихватили овај стил и почели да га изводе. Тако је настао стил **диксиленд** који касније није остао само стил белаца. Карактерише се још већом солистичком импровизацијом на мелодијским инструментима и на групи инструмената одједном.

Big bend

Други период

Чикаго је центар где џез доживљава свој развитака. У периоду од 1920 – 30. године се појављује свинг центар у Чикагу. У њему се појављује саксофон као важан мелодијски инструмент. После првог светског рата популарност џеза се шири кроз целу Америку и Европу. Формирају се многи џез састави (**Big bend**).

Међу познатим групама овог периода су Џозеф Кинг Оливер и група **King и Carter Jazzing Orchestra**.

Big bend – велики оркестар састављен од 20 извођача, групираних у секцијама у којима може да има више солиста.

Дјук Елингтон (1899-1974) је први афроамериканац чији је лик био утиснут на америчкој банкноти од 25 центи...

Дјук Елингтон.

У то време настаје симфонијски џез. Велики симфонијски џез оркестри свирају у великим концертним дворанама. Од овог периода је познато извођење „Рапсодије у плавом“ од Џорџа Гершвина.

Препорука за слушање: Џ. Гершвин „Рапсодија у плаавом“.

Трећи период

Током **30-тих** година 20 века ствара се нови стил, назван **свинг**, који ће бити популарна музика за игру. Карактеристично за свинг су велики састави у којима због техничких разлога, импровизација више не може да буду заједничка, већ се концентрише на солисте. Џез је од бордела пребачен у **Корнеги Хол**. Познаати представници из тог периода су: **Луј Армстронг** (трубач и певач) **Бени Гудман** (кларинетист и диригент), **Каунт Бејзи** (пијанист и композитор), **Лајонел Хемптон** (вибрафонист).

Луис Армстронг

Луј Армстронг „Сачмо“, назван Краљем џеза је имао двоструку препознатљивост: виртоуз на труби и певач храпавог гласа. У једној прилици је изјавио: „Свака музика је народна музика“.

Да ли знате?

Композицију „Sing, sing, sing“ Бенија Гудмана, американски радио је прогласио за једну од 100 најважнијих музичких дела.

Бени Гудман

Четврти период

Почетком 40-тих година се рађа нови стил, назван **би-бол** (bebop), карактеристичан по брзом темпу, намењен као музика за слушање, а не за плесање. Представници овог периода су: Чарли Паркер (саксофонист), Диззи Гилеспи (трубач и диригент).

Од друге половине 40. до 50. године следи више стилова у џезу **cool jazz**, са лаким призвуком, смирене мелодијске импровизације, без агресивног темпа и хармоничне апстракције **би-бола**. Као продужење **би-бола**, појављује се **хард бол**, који враћа темпераментну и виртуелну импровизацију. Црковни модуси су основа мелодије и импровизације стила **Модален џез (Modal jazz)**. При крају 50-тих година појављује се нови правац, назван „free jazz“ – авангарда у џезу, специфичан по слободи у интерпретацији. Представници: Мајлс Дејвис, Џон Колтрејн, Херби Хенкок, Орнет Коулман.

Пети период

У 60-тим и 70-тим следе нови стилови у џез музици. Латино џез (**Latin jazz**), који се базира на ритмовима африканских и латино-американских земаља (bossa nova). После њега следе стилови: Пост боп, соул џез, џез фјуџн, џез фанк и други. Претставници овог периода су: Стен Геџ, Тони Вилијамс, Чик Кореја, Ал Ди Меола, Стенли Кларк, Џон Меклафлин, Кит Џерет.

Чик Кореја

Ал Ди Меола

Кит Џерет

Шести период

Џејмс Картер

Од 80-тих година, па до данас џез се креће у свим могућим правцима, користећи све предности нове технологије развијене ере. На музичкој сцени су присутни следећи стилови: Smooth Jazz, Acid Jazz, Nu Jazz, Jazz-Rap, Punk Jazz, Jazzcore и други. Познати Извођачи овог периода су: Шаде, Дијана Крал, Шака Кан, Џошуа Редман, Кени Џи, Џејмс Картер.

Препорука за слушање примери:

1. „Осећам се добро“, испуњава Нина Симон.
2. „Свако има потребу за неким“, испуњава Блуз Брадрс.
3. „Тако леп свет“, испуњава Луис Армстронг.
4. „Грозница“, испуњава Пегги Ли.

Џез у Републици Северној Македонији

Драган Ђаконовски-Шпато

Драган Ђаконовски-Шпато (1931-1987) композитор, аранжер и диригент је легенда македонског ѓеза и забавне музике. Цео живот је радио на стварању традиције за квалитетним ѓезом и забавном музиком у Македонији.

Формирао је прве професионалне ѓез оркестре у Р С Македонији и руководио с њима, међу којима је и Биг бенд при МРТВ. Написао је над 3.000 аранжмана и оркестрација и над 500 забавних и ѓез дела. Његове најпознатије вокалне композиције су: „Лени“, „Зар је истина крај“, „Последњи дан растанка“, „Лепа си као музика си“ и друге. Оркестарска композиција „На игранци“ је проглашена за прву македонску ѓез композицију.

Илија Пејовски је ѓез композитор, аранжер и диригент. Дипломирао је на ФДУ у Скопљу, а 1977. године је дипломирао на „Berklee College of Music“, у Бостону, САД. Његов стваралачки опус сачињавају око 70 оригиналних композиција и преко 30 аранжмана. Учествовао је на више фестивала у свету. Од 2008 – 2013. године је радио као професор на Факултету за музичке уметности у Штипу, на Одељењу за ѓез ' студије. Своја искуства као стваралац и педагог је пренео у књизи „Хармонијске основе ѓеза“.

Илија Пејовски

Кире Костов

Кире Костов је македонски композитор и диригент. У периоду од 1970. до 1988. године, био је први трубач и солиста Плесног оркестра на Радио телевизији Скопље, а од 1988. године је његов диригент. Аутор је на око педесетак композиција у оркестарском извођењу из области ѓеза и аутор композиција популарне музике.

Чланови Плесног
оркестра МРТ на МРТ

Скопски џез фестивал

Скопски џез фестивал датира од 1982. године.

Рахиб Абу-Калил
-Скопски џез фестивал

Иако се на фестивалу промовише музика која изгледа далека од македонске културе и традиције, успева да привуче бројну публику.

Има репутацију престижног фестивала, не само у македонији, већ и на Балкану и Европи.

Македонски џез интерпретатори

Тони Китановски

Георги Шаревски

Владимир Четкар

Тони Китановски је ученик Драгана Ђаконовског – Шпате и дипломац на џез композицији при Берклијевој школи музике у Бостону. Његов музички израз је резултат истраживања и искуства из области савременог џеза и савремене традиције света у ширини.

Георги Шаревски је дипломирао џез - композицију на колеџу у Берклију, САД. Шаревски сарађује са светски познатим интернционалним музичарима са којима је снимио и два албума, и наступао на многим фестивалима.

Владимир Четкар је гитарист из Охрида, живи и ради на Менхетну у Њујорку, као лидер свог квартета и професионални студијски аранжер и продуцент.

1. Истражуј о истакнутим домаћим и страним интерпретаторима и бендовима који су наступали на Џез фестивалу у Скопљу.

Популарна музика

Популарна музика је појам који описује музику која је фаворизирана од највећег дела публике. Често је називају Поп музика, но ипак, овај термин се тачније односи на посебан жанр који је део популарне музике. Појављује се у касним 50-тим годинама 20 века и користи елементе различитих музичких стилова: блуза, соула, регеа, електронске музике и друго. Она следи тренд и мења се током времена, задржавајући тинејџере као своју публику.

Стилови популарне музике

Почетак **Рок музике** је у тзв. "rock'n'roll" еру у 50-тим годинама 20-ог века. Првенствено је била намењена плесу. Убрзано почиње да доминира на музичкој сцени и ту улогу задржава до данас. Представници: Beatles (Битлси), Rolling Stones (Ролинг Стоунс), Elvis Presley (Елвис Присли), U2, Lenny Kravitz (Лени Кравиц), Kings of Leon (Кингс оф леон)... Македонски претставници: Леб и Сол, Бени Шаџири, Ареа...

Елвис Присли

Металика

Метал музика се појавила у 60-тим и 70-тим годинама у Великој Британији и САД. Описује се као музика „незадовољних“. Овај тип музике је подврста рок музике која произлази од блуз-рока и психоделични рок.

Представници: Iron Maiden (Ајрон Мејден), Led Zeppelin (Лед Цепелин), Black Sabbath (Блек Сабат), Deep Purple (Дип Парпл), Metallica (Металика)...

Рап музика је производ афро-америчке мањине и уопште развој Хип Хопа културе у САД. Први се појављује у Бронксу, Њујорк. Овај стил је карактеристичан по томе што извођач рецитира текст са ритмом (рапује) на постојећи ритам или ритамизирана мелодија.

Представници:

Dr. Dre (Доктор Дре), Tupac Shakur (Тупак Шакур), Snoop Dog (Снуп Дог), Eminem (Еминем), Jay-Z (Џеј Зи), 50 Cent (Фифти Цент), P.Diddy (Паф Деди)... Македонски представници: Тони Зен, Слаткаристика...

Тони Зен

Техно музика се први пут појављује у Детроиту, САД у 80-тим. Карактерише се регуларним и карактеристичним ритмом, прослеђеним дисторзираним синтетизираним звуцима. Данас је позната као клубска музика и посебно је популарна међу младима. Представници: Derrick May (Дерик Меј), Kevin Sounderson (Кевин Сандерсон), Kraftwerk (Крафтверк)...

Кирил Џајковски

Поп музика се појавила средином 50-тих година и то као мекша алтернатива рок музике. Сматра се комерцијалном музиком, често оријентисана ка млађој публици. Основни елементи овог жанра су углавном остали непромењени.

Тамара Тодевска

Током година, у њој често срећемо утицаје других врста популарне музике (рок, рап итд). Представници: Michael Jackson (Мајкл Џексон), Backstreet Boys (Бекстрит Бојс), Take That (Тејк Дет), Madonna (Мадона)....

Македонски претставници: Калиопи, Тоше Проески, Елена Ристевска, Тамара Тодевска...

Појам R'n'B музика, конкретно значи Ритам и Блуз. У 1980-тим годинама се развио новији стил РиБ, познат као привремени РиБ. Данас се више користи као за описивање афро-америчког музичког стила који се појавио 80-тих година, после диско музике. Од његове појаве па до данас, овај жанр се стално мења, присвајајући нове елементе од других музичких стилова: електронске музике, џеза и других. Овој стил је данас посебно популаран код младих. Представници: Alicia Keys (Алиша Кис), Mary J. Blige (Мери Џеј Блајџ), Beyonce (Бијонсе), Usher (Ашер), Justin Timberlake (Џастин Тимберлејк)... Македонски претставници: Јован Јованов, Андријан Гаџа и други.

Алиша Кис

Препорука за слушање:

1. „Halo„ - Beyonce, „Ореол“, испуњава Бионсе.
2. „Human“ – R.e.g, n Bone man „Човек“ испуњава Рег ен Боун.

Хип-хоп су плесни стилови који се највише играју на хип-хоп музици, или су део хип-хоп културе.

Најпознатији стилови хип-хоп музике су: **Брејкинг/б-бојинг, локинг и попинг** који су били развијени у 1970-тим годинама, од стране црнаца и латино американаца. Оно што дели хип-хоп од других стилова је слободан стил и формална и неформална такмичења у плесу у слободном стилу.

JabbaWockeeZ

Лирски хип-хоп

Лирски хип-хоп – хип-хоп са емоцијама је верзија новијег стила хип-хопа, најчешће извођеног у спором темпу, на рап, или R & B музику.

Представници: JabbaWockeez, New Kids on the Block...

Модерни хип-хоп је код нас створио **Хип-хоп оперу** (Т/Рап Опера), позоришни шоу са оригиналном музиком која је већ издата на албуму.

Тино Костадиновски је присутан на сцени Театра Комедије. Енергичан, прецизан, смешан и суров до бола, он фантастично води свој шоу, у којем му сјајно парирају хип-хоп ликови.

„Рокенрол“ је река од музике која садржи много стилова: R & B, џез, реге тиме, каубојске песме, кантри песме, фолк песме“, рекао је Алан Фреед.

Рокенрол је музички стил који се појавио у Америци у касним 1940-тим и раним 1950-тим. Корени му леже у R & B, кантрију, фолку, госпелу и џезу. Ускоро се проширио по целом свету као смерница ка новој модерној рок музици. Класични рокенрол најчешће се свира са једном или две електричне гитаре, контра басом (после средине 50-тих) или електрична бас гитара и тимпани. Претставници: Антоан „Фетс“ Домино, „Хипнотајзед“ „Кјур“, „ЈУ група“, Алан Фрид...

Ролинг Стоунс

Препорука за слушање:

1. „Промене“ испуњава Ту пак.
2. „Црнила ремикс“ (рап драма) режисер Ј. Симонов, музика Д. Димитровски и Павле Димковски (видео фрагмент).
3. „Воли ме“, испуњава Битлси.
4. „Природно испуњава Имеџн Драгонс.
5. „Поплава“, испуњава Тејк Дет.
6. „Торнадо“, Елита 5.

„Imagine“ - „Замисли“

(по слуху)

музика и текст Џон Ленон

mf

♩ = 78

I - ma - gine there's no hea - ven,
I - ma - gine there's no coan - tries,
I - ma - gine no pos - ses - sions.

it's ea - sy if you try do
it is - n't hard to can
I won - der if you can

No hell be - low us,
No - thing to kill or die for,
No need for greed or hun - ger,

A - bove us - on - ly sky,
and no re - li - gion too,a bro - ther - hood of man.

I - ma - gine all the peo - ple
I - ma - gine all the peo - ple
I - ma - gine all the peo - ple

li - ving for to day Ah You may say I'm a
li - ving life in peace You
shar - ring all the world You

join us And the world will be as one be as one

The image shows a musical score for the song "We Are the World". It features a vocal melody line and a piano accompaniment. The lyrics are written below the vocal line. The background is decorated with a large, stylized illustration of a globe with a face, surrounded by colorful swirls and stars. At the bottom, there is a graphic of a pink silhouette of a person's head and shoulders, with colorful stars and a large, stylized flower or flame-like shape next to it.

Садржај

„Земјо моја, личен крају мој/ Земљо моја, леп крају мој“ Д. Шуплевски.....	1
What a wonderful world/ Тако прекрасан свет	2
„Nënë Terezë, мој nënëz-o“/„Мајко Тереза, мори мајко“	3
Знаци за промену висине тона.....	4
„MANASTIR TÜRKÜSÜ“/„У сред Битоља“	5
Дурске тонске лествице.....	6
Начин стварања дурских лествица са бемоловима.....	7
F-dur лествица.....	8
Певање и свирање мелодијских вежби у F- dur лествици.....	9
Хор сељака из опере „Продана невеста“ Б Сметана.....	10
„Tanca a mea, Tanca a li dade“/„Танка моја, Танка мајкина“	11
Молске тонске лествице.....	12
d-moll лествица, природна врста.....	13
„Ederlezi“ /„Едерлез“	14
d-moll лествица, хармонијска врста.....	15
„Развила гора зелена“ и „Спомен чесма“	16
„Ко удара тако позно“/„Кој чука толку доцна“	17
d-moll лествица мелодијског вида.....	18
Мелодијске вежбе у F- dur и d-moll лествици.....	19
Такт и тактова времена.....	20
Синкопа.....	21
Ритмичке и мелодијске вежбе са применом ритмичке пособености синкопе.....	22
„Девојка мала ђаволаста“ и „Заспала девојка“	23
Нерамномеран 9/8 такт.....	24
Ритмичке и мелодијске вежбе со применом 9/8 такта.....	25
„Што ми е мило ем драго“	26
„Не стој Доне Донке“	27
„O sa gëzim“ /„Ох, колко радости“	28
Традиција и обичаји македонског народа	29
Народне песме, део традиције.....	30
Традиција и обичаји код других народа у нашој држави.....	31-32
„Alo Dive romano“/ „Дошао је ромски ден“	33
„Cântic ti protlu avtumubil“/„Песма за први аутомобил“	34
Свадбени циклус,традиција и обичаји.....	35-36
Исламска и албанска свадбена традиција.....	37-38
Бошњачка и влашка свадбена традиција.....	39
Српска свадбена традиција.....	40
„Што се боре мисли моје“/„За што се борат мислите мои“	41
„Sumrak“/„Квечерина“	42
Народне ношње.....	43
Елементи народних ношњи.....	44
„На срцу ми лежи мила мамо“.....	45
Народна музика у модерним музичким жанровима.....	46-47
Филмска музика.....	48
Цртани филмови	49
Филмска музика домаћих аутора.....	50
„Треће полувреме“	51
Филмска музика странски аутора.....	52

Музичко – сценска дела.....	53
Опера.....	54
Клаудио Монтеверди.....	55
Развоје фазе опере.....	56
Стварање, припрема и извођење оперског дела.....	57
Либрето, композитор	58
Вокални интерпретатори.....	59
Хор.....	60
Окестар у опери, диригент, корепетитор, режисер.....	61
Сценограф, костимограф.....	62
Опера „Аида“ Џузепе Верди.....	63-65
Развојот опере у Македонији.....	66
Опера „Деспина и мистер Докс“ Д. Бужаровски.....	67-68
Оперета.....	69
Јохан Штраус и оперета „Шишмиш“.....	70-71
Балет.....	72-73
Термини у балету.....	74
„Лабудово језеро Петар Илич Чајковски	75-77
„Лабин и Дојрана“ Трајко Прокопиев.....	78-79
Мјузикл.....	80
„Лепотица и звер“ филмски мјузикл – Алан Менкен.....	81-83
„Kelebek“/„Лептир“	84
Џез музика.....	85
Развој џеза.....	86-88
Џез у Македонији.....	89
Скопски џез фестивал.....	90
Популарна музика.....	91-93
Imagine“ -„Замисли“, музика и текст Џон Ленон.....	94-95